

ЦІНА 18 КОРУН

<http://rusyn.presov.sk>

RUSYN 3-4/2003

РУСИН

КУЛТУРНО-ХРІСТІАНЬСЬКИЙ ЧАСОПИС

7. СВИТОВЫЙ КОНГРЕС РУСИНІВ

Словенсько-Пряшів, 4-8.6.2003

7. Світовий конгрес Русинів скінчив, а што далє?!

В першій ряді треба реалізувати три пріоріти, котры прийли делегаты конгресу на найблизшій період, а то діяльність у сфері науки, розвиваня властных обходных активіт і поміч молодым, розвиваючі роботу главно в рамках Світового форуму русиньской молодежи (пункт 9 узнесіня делегатів 7. СКР).

На полі науки треба выдавати главно цінны і обявны научны роботы, презентувати выскум у сфері історії, языка ці культури Русинів на різнах властных, але і цілоштатных або меджінародных научных семінарах і конференціях. А то зато, жебы науков потверджувати автотонность і самостатность русиньского народа, ёго языка і культури, "жебы ся не нашов на світі ани еден чоловік", жебы о тім запохыбовав або то вывертав, докінця і на Україні?! А в тій сфері, наприклад, мать велике значіня работа працівників Одділіня русиньского языка і культури Інштитуту народностных штудій і чужіх языків Пряшівской універзіты, котры за штири роки уж выховали першых кваліфікованых учітелів предмету русиньскый язык і культура про 1. – 4. класу основных школ і котры роблять вшытко (наприклад приготували проект про акредітачну комісію як порадного органу влады Словеньской републіки), жебы ся предмет русиньскый язык і культура перше научно акредітовав а потім дав штудувати на Факулті природных і гуманітнх наук Пряшівской універзіты в комбінації з будькотрым іншым научным предметом!

Обходны активіты треба робити нам самим, Русинам, ці у рамках народных або меджінародных русиньскых культурно-сполоченьскых організацій, або за помічі русиньскых подникателів, жебы заробляти властны пінязі. Бо без властных фінанцій не є можна якостна і систематічна работа народных і меджінародных русиньскых організацій і інштитуцій, без властных грошей не є можливе організувати на высочій уровні народны або меджінародны культурно-сполоченьскы акції ці научно-выскумны проекты, видавательське діятельство, але ани замєстнавати людей в народностных організаціях і їх редакціях. У тій сфері главно мы з выходной і сереней Европы, в тім ціслі і Русины ту жыючі, маме великы резервы, бо за соціалізму сьме то не мусили робити, лем ся "натіговала рука", а часто ани то не требало робити, за помочов од штату. Але теперь настав іншый час, не мож ся надіяти і сполігати лем на штатны фінанчны дотації, але треба ся і самому обернати, наприклад, подля прикладу Русинів у США і Канаді, де од штату на свое культурно-народностне ці видавательське діятельство не дістаю ани коруну! Вшытко фінанцують самы, вшыткы пінязі здобывають властныма активітами!

Поміч молодым бы не мала зістати лем на уровні обчасных рад ці поучінь, але мала бы быти систематічным діятельством у координації з молодыма і організованём акцій про підрастаюче покоління, котрых скоро нияк не є. Наприклад хыбить їх меджінародный фолклорный, співачкый або іншый культурный фестівал, причім треба ся прислуховати і робити то, што дітей і молодеж інтересує. То значіть нелем фолклор, котрый є часто скоріше у полі зору старшых, але і модерна музика, котра зась інтересує молодых. Шкода, же заникла добрі зачата акція і традиція фестівалу популярной музыки у Свіднику на Словеньску! На культурных акціях мож дітём і молодежи попри музиці або співі дашто і хосенне підшепнути, наприклад, же суть Русинами, їх материньскым языком є язык русиньскый, культура, фолклор, традиції і церьковный обряд суть одказом їх предків, а они, молоды, бы мали їх хранити і далє розвивати. А то мож і на таких дїтських фолклорных фестівалах, організувати якы ся завязали делегаты конгресу (у своїм узнесіню в пункті 15) в кождім штаті, де жыють Русины.

То є пару думок на тему трёх пріоріт діятельства Світової рады Русинів як выконного органу Світового конгресу Русинів. Як ся з тым нове зложіня членів СРР "попасує", яки досягне в тых сферах выслідкы, то залежить од кождого члена СРР, але і од вшыткых остатніх, котрым лежить на сердцю судьба Русинів і їх, а тым і наша, будучность.

Александр ЗОЗУЛЯК
таємник СРР

СЛОВЕНЬСКО

Александр Зозуляк:
АНАЛІЗА ДОСЯГНУТОГО І ПЕРСПЕКТИВЫ ДО БУДУЧНОСТІ
..... стор. 2 – 4

Петро Крайняк, мол.:
7. СВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ У ПРЯШОВІ стор. 4
УЗНЕСІНЯ ДЕЛЕГАТИВ 7. СВІТОВОГО КОНГРЕСУ РУСИНІВ
7. ЮНА 2003 У ПРЯШОВІ стор. 5

Доц. ПгДр. Мірон Сисак, к. н.:
ПОТРЕБА ПЕРІОДИЦІТЫ стор. 5

ПІДКАРПАТЯ

Василь Сочка–Боржавин:
ДУХНОВИЧ И БУДУТЕЛЬСЬКА ЕПОХА У МАЛЫХ НАРОДОВ
ЕВРОПЫ стор. 6 – 7

Владимир Танчинець:
ХЛОПЦЯМ НАКАЗАЛИ ВМЕРТИ? стор. 7

ПОЛЬСКО

Андрій Копча:
НАРОДНЕ І КУЛЬТУРНЕ ДІЯНЯ ЛЕМКІВ В ПОЛЬСЦІ стор. 8

ВОЙВОДИНА

Дюра Папгаргаї:
АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВІЧ У НАЦИОНАЛНЕЙ СВИДОМОСЦИ
ЮЖНОСЛАВЯНСКИХ РУСНАЦОХ стор. 9 – 10

МАДЯРЬСКО

Габріел Гаттінгер :
РУСИНЫ В МАДЯРЬСКУ СЛАВЛЯТЬ ТРОЯКЫЙ ЮБІЛЕЙ ..
..... стор. 11

Габріел Гаттінгер–Клебашко:
Зоз болота..., Плач, Смуток стор. 11

МОЛДАВІЯ

Сергей Суляк :
БЕСАРАБСЬКЫ РУСНАЦИ стор. 12

НИМЕЦЬКО

Амалия Клеменс:
ДРУЖТВО РУСНАЦОХ НЕМЕЦКЕЙ ВИТИРВАЛО .. стор. 13

АМЕРИКА

ПгДр. Марія Мальцовска:
НАЙ СЯ РОДИНА РОЗРАСТАТЬ стор. 14

Проф. Елейн Русинко:
К ПЕРЕГЛЯДУ ІСТОРІЇ РУСИНЬСКОЙ ЛІТЕРАТУРЫ (2)
..... стор. 14 – 15

КАНАДА

Академік, Проф. Др. Павел Роберт Магочі:
СТАРЕ І НОВЕ стор. 16 – 17

КЛУБ ЕНДІ ВАРГОЛА

ПАРУ ФАКТІВ О ЕНДІ ВАРГОЛОВИ стор. 18

Яна Ополдусова:
ТУЖЫВ ЗА СЛАВОВ І ПІНЯЗЬМИ стор. 18

Александр Зозуляк:
ПОСЛІДНЯ ВЛАСТНА І ПЕРША ВЛАСТНА стор. 19 – 20

СВІТЛО СВІТА

о. Мілан Ясик:
АЛЕКСАНДЕР ДУХНОВІЧ – ТЕОЛОГ І РЕЛІГІЙНИЙ
ДІЯТЕЛЬ стор. 20 – 21

К. А. Фролов і В. М. Разгулов:
АПОСТОЛ КАРПАТЬСКОЙ РУСИ стор. 22 – 23

Мгр. Марек Гай:
КАЛИНІВСЬКИЙ ТАБОР ПИШЕ УЖ СВОЮ
ДЕСЯТЬРІЧНУ ІСТОРІЮ стор. 23

Мгр. Марек Гай:
ЧІРЧАНЬСЬКИЙ ТАБОР – ВАСИЛІАДА стор. 24

Аналіза досягнутого і перспективи до будучности

(З ВИСТУПУ ТОГДАШНЬОГО ПРЕДСЕДИ СВІТОВОЙ РАДИ РУСИНІВ НА ПЛЕНАРНІМ ЗАСІДАННЮ 7. СВІТОВОГО КОНГРЕСУ РУСИНІВ 7. ЮНА 2003.)

Хотів бы ем говорити веце конкретно. В першій ряді треба зробити аналізу того, што сьме перед себе поставили і прияли на посліднім, шестім Світовім конгресі Русинів у Празі 27. – 28. октября 2001. Поставили сьме собі три главны цілі і з нима споены задачі. Як у своїм выступі підкреслив член Світової ради Русинів за Русинів Северной Америки, респективно за їх культурно-народностны організації – Професор Павел Роберт Магочі, у далшій десятирїчу од шестого конгресового засіданя (котрым ся завершыло перше десятирїча діяельства Світового конгресу Русинів і ёго выконного органу Світової ради Русинів), треба ся **зосередити на три головны области нашого снажїня: адміністративны діла, молодежны активіты і обчаньскы активіты.**

Поки іде о адміністративны діла, ту было підкреслено, же треба зареєстровати Світовий конгрес Русинів у штаті, де буде ёго центр – то є на Словеньску. То было і є десятым пунктом узнесїня 6. конгресу. Тота задача была сповнена, організація Світовий конгрес Русинів є рядно зареєстрована на Міністерстві внутрішніх діл СР як обчаньске здружїня, мать своє ідентіфікачне чїсло, банковый учет нормальный і банковый учет про штатну дотацію, зато сьме і першыраз на тот рік могли офіціально як СКР пожадати фінанції од Міністерства культуры СР а мож повісти, же сьме были і дость успішны, кедь нам было схвалено скоро пів міліона корун, конкретно 490 тисяч. Правда, тоты фінанції были і будуть вшыткы поужыты на 7. Світовий конгрес Русинів і ёго допроводных акції. Окрем того, як рядно зареєстрована організація, нам были схвалены фінанції і на Міністерстві школства СР, фінанчно помогли нам і нашы домашні інституції – Пряшівскый самосправный край і Міський уряд у Пряшові. Думам, же то не є малый успіх. А же теперь наша організація мать векшу вагу, є веце респектована нелем у штатных і самосправных органах, але і меджі спонзорами, конкретно русиньскыма подникателями, пару з яких нам тыж фінанчно помогли, абы сьме могли на уровни і в такім шырокім розсягу зреалізувати 5-днёвый програм конгресу і ёго допроводных акцій. А тым выткым добродителям бы ем хотів за їх поміч щїро подяковати, меджі нима главно нашому добродителєви Штефанови Чепови з Торонта і Карпаторусиньскій сполочности в Піттсбургу. Мерзить ня лем едно, же Уряд влады СР ці в особі підпредседы про народностны меншыны або в особі председы влады не підпорили фінанчно ани морально Світовий конгрес Русинів і ёго конгресове засіданя, котре ся діє першыраз у самостатній Словеньскій републіці, а праві теперь, кедь каждый з них мать много слов о підпорі народностных меншин при вступі до Европской унії. То є шкода, але і шкода про самотне Словеньско, уж так скоро не буде така можность указати конкретно підпору народностной меншыны перед Европов і світом!

Меджі **задачами адміністративного характеру** было і таке, же треба на засіданя Світової ради Русинів кликати і председів асоціованых організацій СКР, котрыма суть Сполочность німецько-русиньского приятельства у Мніхові і Общество Русинів у Москві. То сьме і все робили од шестого конгресового засіданя, навывше сьме все кликали і председу Русиньского культурного общества в Румуньску – Георге Фірцака, котрого організацію бы сьме хотіли днесь прияти за рядного члена СКР. А вірю, же пан Фірцак ся стане і рядным членом СРР. А кедь ем зачав о засіданях Світової ради Русинів, то треба спомянути, же од посліднього конгресу такы засіданя ся одбыли в польскім купельнім місті Криници в рамках II. Меджінародного біенале русиньской/лемківской культуры минулого року в маю, потім у містечку Біяторбадь недалеко Будапешта в августі минулого року (причїм притомны члєны завітали і до 1. Меджінародного літнього табора русиньской молодежи), в Ужгороді на Підкарпатю в марцу того року і маю того року в румуньскім

місті Сучава. Послїдне засіданя СРР перед конгресом было ту, в Пряшові на Словеньску 4. юна 2003. А ту зась ся споминало, што было і в узнесїню шестого конгресу в пункті вісем, же при каждім засіданю СРР треба робити стїрі з членами русиньскых організацій в тых штатах, де ся праві одбывають засіданя СРР. То ся і повнило, але россях на тых стрїчах спомянутых проблемів є такый шырокий, же ся не дасть звладнути їх вирішїня в особі векшинов лем председы СРР, при тїм бы уж требало мати скоро якїсь секретарїат, котрый бы ся занимав нелем прїниманєм різных скарг, пропозицій ці прїятыма задачами в тїм котрім штаті, але і снажыв ся їх рішати, і дашто вирішїты.

Меджі адміністративныма задачами были і такы, як:

1. Надвязати контакты з русиньскыма організаціями тых штатів, з котрыма ся іщі не контактуеме, што было загорнуте у 2. пункті Узнесїня зо 6. СКР. То сьме сповнили в прїпадї Русиньского культурного общества в Румуньску, де сьме были нелем у місті Сучаві, але і в недалекім русиньскім селі Демарнешт, де сьме ся прямо на властны очі пересвідчили, же ту Русины жыють, говорять по русиньскы і прекрасно співають свої народны співанкы.

2. Створити план діяельства до наступного, сегомо СКР (то був першый пункт Узнесїня 6. СКР). Ту мушу критїчно повісти, же такый план не був створеный, хоць ани собі не знам представити, як мож го на два рокы допереду зробити. Скорїше мож высунути прїорїты діяельства СКР і СРР на дварїчний перїод, то значить до наблизшого конгресового засіданя. Зато так пропоную приступати ку тому, при створїню нового узнесїня.

3. Третім пунктом Узнесїня было, же до 31. децембра 2001 забезпечити офіціалне письмо од Організації Русинів Мадярьска і Руськой маткы у бывшій Югославії в ділі, хто буде за їх організацію у СРР, бо то ся не дорїшыло на 6. СКР. То было сповнено, тажже далшы два рокы першу організацію заступати у СРР був схвалений Габрієл Гаттінгер а другу – Михайло Фейса, але тот про здравотны проблемы не был ани на єднім засіданю СРР, все го заступав генеральный таємник Руськой маткы Дюра Папуга. Тажже і ту треба днесь роздумовати, жебы до СРР были пропопованю люде, котры нелем хотять, але і можуть брати регулярну участь на засіданях СРР. А прїтїм мушу зась конштатовати, же членка СРР за Сполочность прїятелів Підкарпатьской Руси Агата Пілатова про здравотны проблемы тыж не была ани на єднім засіданю СРР, што не є ей вина, але зась ся потрердило то, што ем высше спомянув. Но на вшыткы засіданя не ходив ани повірений ю заступати на засіданях СРР – Рене Кочїк, тот зась про неможность ся увольнити з работы. Тажже треба ся постарати серьозно выберати люде до СРР, жебы могли брати участь у реалізації становленых задач СРР.

4. Четвертым пунктом Узнесїня СРР было – інформовати владу каждого штату, де жыють Русины, о выслідках 6. СКР. Таке письмо было зроблене і розослане вшыткым членам СРР а покы знам, вшыткы і послали го челным представителям влады своєї країны. Другов частїв того пункту было, же треба мати регулярны контакты з челныма представителями влады своїх країн. А то ся нам не дарило повнити, то треба критїчно признати, хоць не є легко ся контактовати на найвышшій владній уровни. Але, думам сі, же треба дале будувати добрый імїдж СКР і ёго выконного органу – СРР, треба дале робити в тїм, жебы сьме у своїх країнах были респектовати як представителі, котры ся нелем интересують і займають проблемами Русинів у своій отчїзнї, але і хотять дакотры діла вирішїты на хосен Русинів. То ся счастья за послідні два рокы дарило. Буду говорити за Словеньско (бо о своїх ділах у своїх штатах будуть конкретнїше говорити остани члєны СРР у своїх днешніх приговорах), а ту треба конштатовати, же СКР і СРР у нас ся подарило ведно з культур-

но-народностными організаціями видобити друге зачаття самостатного русинського розгласового высилання од 1. мая минулого року, жаль, тепер є рішяна о перестігованю цілой Главной редакції народностно-етнічного высилання Словенського розгласу з Пряшова до Кошіць, то значить і русинського, а тым і дале од регіону, де жыє найвеце Русинів, з чім сьме не были і не сьме согласны, што было высловлене не на єдній важній стрічі на різних уровнях. Русинське высилання мало і мать зістати у Пряшові, котрый є центром культурно-народностного жывота Русинів, котрый є і центром СКР, котрый ся тепер став і центром Русинів зо світа, котры пришли ту на своє семе конгресове засіданя. Притім пункті хочу підкреслити, же СРР надвзяла добрый контакт при рішюню проблемів Русинів на северовыході Словенська з Выбором про народностны меншыны, людьскы права і поставліня жен Народной рады СР в особі єго председы пана Ласла Надя, котрый мав ту быти меджі нами і котрому хочу верейно і на такой уровни подяковати за дотеперішню поміч Русинам. А то є сучасно і наше, значить за Словенсько, словнянскы задачи обчаньскы активіт – зорганізovati групу людей, обчанів, котра буде слідовати цілі дакотрой із політичных партій. У нас была створена така група і добрі сполупрацує з Партієв мадярской коаліції, котра ся снажить помагати нелем Мадярам, але і Русинам. То была ініціатива главно двох обчанів, котры як независлы кандидаты были і на кандидатській листині споминаной партії при послідніх вольбах до словенського парламенту, ішло о Федора Віца і Петра Крайняка.

Жаль, хочу зась лем припомянати, же Русины на Словенську не мають таку силу і тільки людей, жебы могли заложыти русинську партію, котра бы ся достала і до парламенту і там могла просаджовати інтерсы, высувати проблемы і пропозиції їх рішяня прямо. Шкода, же не є можность, жебы прямо на основі закона був за каждую народность єден представитель у народнім парламенті. Не є то нигде, окрем Румунська, де за каждую народность є єден посланець у парламенті, а за Русинів то є ту притомный і уж споминаный Георге Фірцак. То і є найліпша гаранція повніня 6. пункту Узнесія 6. СКР, в котрім ся говорить, же треба забезпечовати права Русинів на такой уровни, як мають остатні народностны меншыны у країнах, котры хотять вступити до Европской унії. Словенсько 1. мая 2004 буде прияте за члена той унії, также і про народностны меншыны бы ся мали зліпшыти условія їх розвою, розвитку їх культурно-народностного жывота. А як підкреслив у своїм выступі на попереднім конгресі член СРР П. Р. Магочі, мала бы ся зрушыти візова повинность, про Русинів Словенська од вступу до ЕУ в єй рамках уж так буде, але до ЕУ бы мали вступити вшыткы країны, де жыють Русины. Тогды бы про вшыткых нас были вшыткы граніці отворены і мы бы сьме ся могли ліпше, без проблемів і частіше стрічати, організовати сполочны культурно-народностны акції. Тепер є великов перешкодов візова повинность і то, же не каждый з Русинів може собі доволити заплатити за візум, наприклад, тепер ту на Словенсько, жебы міг быти участником 7. СКР. Такой проблем мали Русины зо Сербска і Чорной Горы, з Підкарпатя на Україні (але там ім наш конзулат на основі ургенцій поміг, же платили лем половину за віза), як і з Руська, з котрого не могло прийти тільки людей, як бы на конгрес прийти мало. Може даколи в будучности Русинів не будуть розділєвати ниякы граніці і умелы перешкоды?!

5. Семым пунктом Узнесія 6. СКР было – взяті покровительство над централными культурными акціями Русинів у різних штатах, кедь о то організація даного штату пожадаєт. Пожадали дакотры організації, єднов з них была і Русинська оброда на Словенську, але про недостаток фінанцій не было мож успокоїти жадателя. Также наконець за тот двоірочный період од посліднього конгресу таке покровительство СКР взяв минулого року над 2. Біенале русинської/лемківской культуры у польській Криници і 1. річником перегляду інтерпретів русинських народных співанок під назвов Співы моего роду в Гуменнім і Сніни на Словенську. Але то покровительство было скоріше лем символічне, морална підпора, не матеріална, котра бы ся тыж жадала. Але? А зась сьме при фінанціях, СКР хоць мать даякы властны фінанції, котры перед 6. СКР не мав нияк, є то барз мало. Знаме, же єднов з основных повинностей каждой членської

організації СКР є плачїня членського, котре є рівночасно єдним із жрідел єго прибитків. А ту треба критічно повісти, же членськы і асоціованы організації СКР собі не повнять свою першу основну задачу – платити становлене каждорічне членське. За обидва роки од конгресу собі тоту повинность сповнили лем організації зо США і Німецька. Также в далшым двоірочнім періоді бы мали остатні організації вирівнати свій довг і каждый рік регуларно платити членське. Ту ся чекать векша активность і од членів СРР, жебы глядали меджі Русинами добрых спонзорів СКР, нам на Словенську ся то до істой міры подарило, хоць у тім сущі іщі великы резервы.

Наконець єм собі охабив то найліпше, а то 5. пункт Узнесія 6. СКР – ініціовати створіня группы молодых Русинів до 30 років, жебы они скликали Світовий форум русинської молодежи паралелно зо 7. СКР. Тота задача або ціль были сповнены – ініціативна група приправы Світового фора русинської молодежи была створена, робила од 6. СКР під веджінем председы Сполку русинської молодежи на Словенську – Марека Гая. А за роботу єго і цілого приправного выбору му в мені своїм, як і в мені членів СРР і СКР щіро дякую.

Завтра першыраз ся зійдуть молоды Русины з Европы і США, де будеме притомны і мы старшы, будеме добрі слухаты, што ся буде говорити, якы перед себе дадут цілі делегаты форуму, якы задачи хотять штонайскоріше сповнити. Уж днесь, як старшый радця, могу ім порадити, же по схваліню Станов Світового форуму русинської молодежи треба такой дати зареєстрovati СФРМ у тім штаті, де буде мати центр, не чекати з тым, як мы, члены СРР як выконного органу СКР. А так уж по реєстрації, приділіню ідентіфікачного чїсла і отворіню двох учтів можуть члены нового обчаньского здружіня – СФРМ зганяти фінанції од спонзорів а на кінці рока виробити проекты і жадати фінанції од штату. Треба тыж, жебы нова світова молодежна організація од зачатку мала свій друкованый орган, а зась просити на єго выдаваня фінанції од штату і спонзорів. Наісто молоды будуть мати далшы пропозиції і будуть їх реалізовати скоріше, як мы, старшы, бо мають веце энтузіазму і сил. А мы ім поможеме радами і як ся выгнути дакотрым хыбам. Так істо є важно, жебы собі зволїли свій добрый выконный орган, добрый в змыслі, жебы был skutочно выконным, жебы там были люде нелем, як ся гварить “до почту”, але вшытко люде, котры хотять робити, котры ся уж проявили як ініціативны у приправній фазі СФРМ. Но ініціатива, энтузіазм не выстачать, треба іщі систематічность і вытырвалость, што даколи молодым хыбїть, але нелем ім. Также завтра ся дознаме веце, што хотять молоды, як хотять помочи у процесі розвитку русинства і культурно-народностного жывота Русинів в окремых штатах. У тій благородній роботі ім желям много успіхів.

Посліднім, десятым пунктом была задача зорганізovati 7. СКР у Пряшові на Словенську. Зорганізovali сьме го, уж прошли дакотры єго супроводны акції, зорганізovali сьме го може барз зо шырока, але хотїло ся, жебы 7. СКР не был лем конгресовым ділом із заключным веречным культурным програмом, але подїєв skutочно культурно-сполоченськов нелем про делегатів і гостів конгресу, але і про місто Пряшів, Пряшівський край, Словенсько, но і в меджінароднім контексті. Ці ся нам то подарило, то сконштатують участници конгресу і єго супроводных акцій, по їх скінчїню.

То была аналіза, оцінка сповніня десятипунктового Узнесія зо 6. СКР у 2001 році, як і повніня трьх главных задач або цілів на далше десятирїча. Як знам, та далшы три главны задачи на далшый період высуне член СРР Павел Роберт Магочі, што учуєме дораз, также не хочу, жебы сьме ся повторяли. Але попри тім, што буде пропонувати він, хочу і я дати істу перспективу про будучі два роки, то є до далшого конгресу.

Надале треба робити над добрым меном СКР і СРР, снажыти ся, жебы здобыли собі іщі векшу авторіту нелем меджі русинськыма культурно-народностными організаціями, але і меджі владными, штатными і самосправными штруктурами моци. А ту треба ся нам здоконалєвати, професіоналізовати свою роботу, першы крокы у новім десятирїчу сьме уж зробили. Вшытко не было на професіоналній уровни, але треба ся нам о то снажыти. А при

професіоналізації роботи СКР і ёго СРР треба главно мати тім добрых кадрів і "копку" пінязей. Так ся нам подарить зроби веце і на высій уровни, бо пересвідчїня і охота робити про благо Русинів нам не хыблять. А кедь говорю о професіоналізації, та треба під тым розуміти, же професіонал ся за вшыткых условій справує як професіонал – добрый одборник, схопный організатор і тот, што іде за своїм цілём, не позераючи на перешкоды, інтригы і іншы малости духа дакотрых нежычливців ці даякых урядничків у істьх інштїтуціях. Нашым найглавным цілём є далшы розвой возродного руху русинства і Русинів у світі, правда, респектуючі законы і повинности в тім котрім штаті. Але тыж будеме жадати од законодарного, владного, штатных і самосправных органів, жебы Русины были узнаваны як самостатна народностна меншина зо вшыткыма правами і повинностыма, котры їм заручує і дає Устана того котрого штату.

А ту зась ся доставаме ку нашій довгорічній задачі, котрой сповніня ся нам не дарить і не маме досяг на ей вирішїня – а тым є, же там, де є Русинів найвече – на Україні, конкретно в ей підкарпатській области, там досягли найменше. Найбівшым недостатком є, же ту не узнають Русинів за самостану народносту меншину, як в остатніх штатах, котрых русиньскы організації суть рядныма членами СКР. Написано было много писем, дакотры і од СРР і СКР, але то є "як метати горох на стїну", нич сьме в тім не досягли, окрем пару формалных негатівных одповідей од штатных або владных урядників України. Може треба змінити тактику, бо писаня, протесты не мають ниякый вплив, треба ся переорьєнтовати на здобываня приятелів Русинів меджі найвысшыма представителями України і робити позітівный лобінг. А через впливних людей і добивати ся і досягнути своє: 1. Узнаня Русинів на Україні за самостатну народносту меншину. 2. Респектованя і повніня меджінародных документів о народностных меншинах. 3. Здобытя вшыткых прав, котры гарантує Устава України. 4. Зінтензівнити контакты з областныма органами влады і штату, стати ся їм працівниками ці представителями. 5. Не роздрібнєвати силы на бой меджі самыма собов, не роздрібнєвати ся на множество меншых культурно-народностных організацій, але мати єдну-дві силны організації, котры бы мали авторіту нелем меджі Русинами на Підкарпатю, але і у компетентных органів України (тота задача є і задачов в іншых штатах, де ся тратять силы "жабомышачїма войнами" меджі собов, меджі окремыма русиньскыма організаціями, треба ся снажыти о єднотность, о досягнутя главных цілів, хоць даколи на то маме каждый іншый погляд. Кедь не будеме єднотныма, не будеме силныма, а потім протів нам ани нич не треба робити, самы ся "розобеме", стратиме і то, што сьме досягли.)

Кедь єм спомянув єднотность, та може на місцю бы праві тепер мало быти вирішїня статусу рядного і асоціованого члена СКР. Моя пропозиція є, же не можеме быти єднотны і зато, же не сьме на еднакій уровни, зато пропоную днесь прияти змїну в Становах СКР, жебы з каждого штату найавторитатівніша русиньска культурно-сполоченьска організація ся стала рядным членом СКР, правда, мусить быти у своїй країні рядно зареєстрована, то на першім місцю. То сповнять наприклад організація Русинів у Німецьку а при фінанчній помочі (бо і за реєстрацію ся платить, в дакотрім штаті веце, дагде менше) бы то могла быти і організація Русинів у Руську. Але дале платить задача, же треба росшырєвати нашы ряды, ряды членів-організації СКР.

Но а мушу ся повторяти, але мушу, треба ся нам главно замїряти на молодых, на поміч молодым, котры бы зась могли помагати іці молодшым, у першім ряді, жебы порозуміли, же суть Русинами, а в другім ряді, жебы по русиньскы хотіли і знали говорити, по третє, жебы зачали і потім продовжовали у нами зачатій каждоденній регулярній культурно-народностній роботі меджі Русинами і на благо Русинів. Кедь тото досягнеме, же штафета ся буде передавати з генерації на генерацію, не мусиме ся бояти, же Русины пропадуть в історії людства, же їм не буде, же ся засмілюють з штатотворным народом. Треба нам новых молодых активістів, але і лїдрів, котры наступлять на наше місце, а мы ся притім не мусиме бояти о будучность русинства і Русинів.

Петро КРАЙНЯК, мол.

7. Світовий конгрес Русинів у Пряшові

Од 4. до 8. юна 2003 року ся в Пряшові одбивав 7. Світовий конгрес Русинів, в місті, котре дало назву цілому регіону – Пряшевщина. **Частєв конгресу было много допроводных акцій**, котры приправили організаторы той про Русинів визначной події, котра ся періодічно опакує кажды два роки все в іншій штаті, де жыють Русины. Першы конгрес ся одобыв в 1991 році в Меджілабірцях, далшы были в році 1993 в Криніці (Польско), в 1995 в Руськім Керестурі (Югославія), в 1997 в Будапешті (Мадярьско), в 1999 в Ужгороді (Україна) а в 2001 році у Празі (Чесько). Пряшівський конгрес патрив ку найдовшым і найвыдаренішым. Патронат взяло над ним **Міністерство культуры СР** а напомічны у великій мірі были председа Пряшівського самосправного края **МУДр. Петро Худік** і приматор міста Пряшів **Інж. Мілан Бенч**.

Цільый конгрес ся ніс в дусі 200. річнїці од народжїня отца Александра Духновича, народного будителя карпатських Русинів. Окрем допроводных акцій, якыма были наприклад **Духновичів Пряшів** – цілословеньскый конкурз в декламації русиньской поезїї і прозы, перше **Меджінароде біенале вытварной творбы Русинів**, ці театралный фестивал **КАРПАТ ФЕСТ**, быв важный **меджінародный научный семінар русиністы з нагоды 200. річнїці народжїня А. Духновича**, народного будителя, но, в першій ряді грекокатолицького священника, каноніка, члена пряшівської капітулы і члена третєго Чїну св. Василя Великого. На семінарі прозвучало много думок о тій визначній особности нашой церькви і цілого підкарпатського регіону ці уж з погляду ёго літературной, народной або душпастырьской работы.

Самотне пленарне засіданя Світового конгресу Русинів было в суботу, 7. юна в просторах великой салы Театру А. Духновича на Ярковій улиці. По славностнім отворіню, кедь зазвучала гімна підкарпатських Русинів і штатна гімна СР, Старославяньскый хор при Храмі св. Іоанна Хрестителя в Пряшові выступив з піснями, молитвами Отче наш і Сей день, егож сотвори Господь під веджїнем дірігента **Франтішка Шестака**. В поздравных приговорах представителів Русинів із 11 країн Европы і Северной Америки, представителів штатной і містной самосправы выступив ай єпіскопскый вікарь про Русинів пряшівського єпіскопства **о. Петро П. Галько, ЧСВВ**, котрый одовздав поздрав участникам конгресу од владыкы Іоана Бабяка, СС, пряшівського цетралного єпіскопа.

В неділю в грекокатолицькій катедралі **ся одбыла славностна Служба Божа**, при котрій была в кріпті катедралы, де є похованый о. Александр Духнович, **одкрыта нагробна табла тій визначній особности**. На службі взяли участь, окрем іншых участников конгресу ай брат Ёго Еміненції Івана Лявинця, емерітного празького екзархы, Штефан з фамілієв, котрый одовздав поздрав владыкы Лявинця, а тыж Янко Гойдіч, молодой гімназіста з Братіславы, котрый є прямым потомком родины благореченого владыкы Павла П. Гойдіча, ЧССВ.

Узнесенія делегатів 7. Світового конгресу Русинів 7. юна 2003 у Пряшові

1. Береме до уваги Справу председы Світової рады Русинів Александра Зозуляка о ей діяльстві од посліднёго, шестого Світового конгресу Русинів у Празі 2001 року.

2. Высловлюємо неспокойность з перестігованём Главной редакції народностно-етнічного высыланя Словеньского розгласу з Пряшова до Кошиць. Розумиме економічны потреби, але ці часть зашпорованых фінанцій буде скучотно выужыта на звышнія уровни і росшырїня русиньских програмів, што про нас барз важне. Так істо підпоруємо снажїня работников розгласу, як і вшыткых русиньских інштитуцій забранити в реалізації того перестігованя, котре бы могло мати негативны наслідкы про культурно-народностный живот Русинів.

3. Вітаме, же бив выменованый вікарь Грекокатоліцькой церкви на Словеньску про Русинів, котрым ся став о. Петро Павел Галько, ЧСВВ, і поважуємо то за першый корк ку тому, жебы на Словеньску бив і єпіскоп про русиньских вірників.

4. Розуміючі шпецїфічну ситуацію Русинів у Румуньску і реалізуючі рішїны попередніх конгресовых засідань, принимає Русиньске культурне общество у Румуньску за рядного члена Світового конгресу Русинів.

5. Оцінюємо рішїня Закарпатської областной Рады народных посланців о признаню русиньской народности на Підкарпатю і пропонуємо централній владі України выслухати голос народных посланців Підкарпатя і потвердити рішїня на засіданю Верьховной рады України.

6. Принимає рішїня, же до делегації на Світовы конгресы Русинів із каждой країны мусить входить найменше еден представитель каждой русиньской культурно-сполоченьской організації, котра є зареєстрована у своїм штаті і робить в згоді зо Становами Світового конгресу Русинів.

7. Завязуємо Світову раду Русинів приправити і выдати Антологію русиньской прозы до 8. Світового конгресу Русинів.

8. Завязуємо вшыткых членів Світового конгресу Русинів к регуларному каждорічному плачїню членьского, а то рядных членів во вышці 100 америцьких доларів а

асоціованых – 50 америцьких доларів.

9. Завязуємо новозволену Світову раду Русинів у наступнім періоді свого діяльства замірїти ся на три прїорїты: науку, економїку і поміч Світовому форуму русиньской молодежи.

10. Вымагає од компетентных верьховных органів і інштитуцій акцептовати, же Русины суть хрїстіанами выходного обряду (православны і грекокатолїци). Сучасно жадає, жебы на русиньских селах священїци проповїдали по русиньскы а подля волі русиньских віруючїх Апостолы і Євангелїя чїтали по русиньскы.

11. Пропонуємо отварятї попри світських школах і релїгїйны школы з навчанём церьковнославяньского і русиньского языків.

12. Вызыває русиньских православных і грекокароліцьких віруючїх брати активну участь нелем у релїгїйнім, але і культурно-народностнім животі Русинів.

13. Обертає ся на країны, де жыють Русины, жебы брали активну участь на Біенале русиньской культуры у Криници і на Меджїнароднім біенале вытварной творчости Русинів у тій країні, де буде Світовый конгрес Русинів.

14. Завязуємо вшыткых членів Світового конгресу Русинів, жебы до кінця рока послали Світовій радї Русинів писомну інформацию о своїх приправлєваных культурных акціях на будучій рік.

15. Принимає рішїня організовати дїтськы фолклорны фестивалы каждым членом Світового конгресу Русинів у своїм штаті.

16. Принимає рішїня, же далшый, восьмый Світовый конгрес Русинів буде у Криници в Польску.

17. Схвалюємо зложїня новой Світової рады Русинів, членами котрой суть: Андрій Копча (Польско), Павел Роберт Магочі (Северна Америка), Агата Пілатова (Ческо), Анна Кузмякова (Словеньско), Михайло Алмашій (Підкарпатя на Україні), Юліан Рамач (Войводина в Сербску і Чорній Горі), Габрієл Гаттінгер (Мадярьско) і Георге Фірцак (Румуньско). Сучасно принимає рішїня членів новой СРР з ей першого засіданя, же председом Світової рады Русинів ся стає Андрій Копча а таємником Александер Зозуляк.

Доц. ПгДр. Мірон СИСАК, к. н.

Потреба періодіцїты

6. юна 2003 року в рамках 7. Світового конгресу Русинів ся в ареалі Пряшівской універзіты одбыв ІІІ. меджїнародный семїнар русинїстїкы, присвяченый жывоуту і творчости Александра Духновїча. Семїнар мав двї частї – пленарне засіданя, дообїда, і робота в трьох секціях, пообїді. Перед пленумом Проф. П. Р. Магочі презентовав у рамках Европы Енциклопедїю русиньской історїї і культуры, котра вышла по англїцькы і была выдана Торонтьсков універзітов в Канаді. Авторами енциклопедїї суть Проф. П. Р. Магочі і Проф. І. Поп. Як є у п. Магочїя звыком, при презентації выповів свої погляды на русиньске двїгана у світї, на юбілей А. Духновїча. Своїма словами властно отворив научный семїнар.

Научный семїнар бив заміряный монотематїчно: участнїци анализовали жывоут і творчость Духновїча із сучасного погляду. Уводиме ёго програм так, як ся фактїчно одбыв.

Сучасный погляд на публіцїстїку А. Духновїча у своїм выступї высловив Доц. Василь Хома, к. н. з Братїславы, тему поетїкы А. Духновїча під назвов Постмодерна і аспекты творчости і мысли поэта розанализовала Проф. Елейн Русинко із США, Проф. І. Удварї з Мадярьска ся у своїм рефератї заподївав языковима

вопросами А. Духновїча а М. Алмашїй з Ужгороду присвятив свій выступ педагогїчным поглядам А. Духновїча. З рефератом на тему Рецепція А. Духновїча на Лемковинї выступила Олена Дуць-Файфер, Петро Трохановский з Польска а о соціолінгвістїчных увагах над языком говорив на семїнарі Браєн Мк Гюг із США. Д. Поп із Ужгороду выступив з рефератом на тему Історія Підкарпатських Русинів в контексті европской історїографїї.

В першїй секції, А. Духновїч в рецепції ostatnich народів Угорьска, із рефератами выступили В. Сочка з Ужгороду (А. Духновїч і будительска эпоха у малых народів Европы), Т. М. Поповїч з Будапешту (Можности хоснованя русиньского языка в теперїшнім Мадярьску), С. Конечні з Кошиць (Особность А. Духновїча в творчости М. Бескида), В. Падык з Ужгороду (Выслїдкы, проблемы, перспектївы русиньского выдавательского діла).

В другїй секції, поетїка і язык Духновїча выступили І. Петровцій з Ужгороду (Звукоцвітова інструментовка вірша Жаба од А. Духновїча), Г. Бескид з Пряшова (Поетїка А. Духновїча і язык в ёго творях), Доц. М. Сисак, к. н. з Пряшова (Композиція вірша Храм любви А. Духновїча), ПгДр. А. Плішкова з Пряшова (Языкова ситуація

добы Духновїча), В. Молнар з Ужгороду (Проблемы русиньской орфографїї).

У третїй секції – Духновїч як теолог, історїк, педагог, фолклорїста выступили М. Хомяк з Польска (Тексты в навчаню лемко-русиньского языка), ПгДр. М. Гиряк, к. н. з Пряшова (Народно-поетїчны засобы пресы Духновїча Добродитель превывшає богатство), І. Манайло з Ужгороду (Особливости русиньской обрядовости Воловецького раёна), І. Керецман з Ужгороду (Выслїдкы і перспектївы композиторьской роботы).

На семїнарі не была в достаточній мірі заступлена тема А. Духновїч як теолог. Стало ся так про недорозумїня а тїй темї треба присвятити увагу на будучїх семїнарях.

Авторы спомянутых рефератів были гарантїями высокой научной уровни ІІІ. меджїнародного семїнаря русинїстїкы. Правї зато треба забезпечїти выдана зборника документів, де бы были надрукованы повны тексты выступлїнь.

Тогорїчний семїнар нас підучив, же треба завести періодїцїту семїнарів (раз за три роки), семїнарі організовати на допереду вызначену тему, реалїзовати семїнарі на Словеньску, їх гарантом зробити формуючу ся катедру русиньского языка і культуры.

Василь СОЧКА-БОРЖАВИН

ДУХНОВИЧ И БУДИТЕЛЬСЬКА ЕПОХА У МАЛЫХ НАРОДОВ ЕВРОПЫ

Дивятнадцятий вік був для многих малых народов віком національного пробудження, віком просвітництва, віком зародження наук и оживлення художественной литературы.

У малой Естонії уже в двадцятих роках 19 століття была своя газета на материнському языку под назвов "Тыждньовик естонського народа", котру выдавав священник и автор школьных читанок Отто Вілгелм Масінг (1763 – 1832). Айбо первыми великими будителями-просвітителями были фольклорист и языковнавец, основатель в университетском городі Тарту Естонського Научного Общества Фрідріх Роберт Фелманн (1798 – 1850) и ровесник нашого Александра Духновича Фрідріх Рейнголд Крѐуцвалд (1803 – 1882), выдатный поет и прозаик, фольклорист и основоположник класичной литературы, вершинов творчества котрого став героичный національный эпос "Калевінопоег".

Литва мала свого великого поета раньше як Естонія и Латвія. Ним був Крістіанс Донелайтіс (1714 – 1780), автор знаменитой поемы "Времена года", котра поема была познійше перекладена на многі языки Европы. Айбо просвітительські ідеї стали особливо характерными в Литві лем у творчости далшых авторов, таких, як Сімонас Станявічус (1799 – 1848), Сімонас Даукантас (1793 – 1864) и других писателюв-просвітительюв.

И в Латвії были интересні просвітители, котрі, як и русинські будители Михаил Лучкай, Алаксандер Духнович, Алескандер Павлович, Анатолій Кралицький, Иван Сильвай, Алескандер Митрак, Евгений Фенцик, Юлії Ставровський-Попрадод будили свой народ од летаргичной заспаности. Были то в Латвії так званні Младолатыші – поет, публицист, языковнавец и переводчик из других литератур Юріс Алунанс (1832 – 1864), выдатный фольклорист и поет Крішьяніс Баронс (1835 – 1923), выдатный педагог и публицист (подобный, як у нас Андрей Репай) Атіс Кронвалдс (1837 – 1875), а также идеологі національного движения Крішьяніс Валдемар и Каспар Віезбардіс.

Айбо свою специфіку мала будительська епоха и у малых народов многонаціональной Австор-Мадярської монархії. А у ской державі не лем Австріякы, но и Мадяре мали у многым булші права як Чехы, Словакы, Словінці, Подкарпатські Русины и другі народы.

Мадяре, як еден из державотворных народов у Середньої Европі, мали свою давну історію и культуру. Но кидь попозерати на 19 вік, то и у них была в литературі епоха будительського просвіщення, котру історикы литературы Тібор Кланіцай, Йожеф Саудер и Міклош Саболчі включили в період 1772 – 1820 годы.

А то був якраз и тяжкий період для мадярського народа, бо послі поражения освободительной борьбы Ференца II. Раковіца правительство Габзбургов держало Мадярщину на положенії полукolonії. А сись період породив у Мадярщині таких писателюв-просвітительюв, як Дьєрдь Бешенеи (1746 – 1811) и Ференц Казінці (1759 – 1831), як воспитанники прославленного Дебреценського колегіума поеты вітейз Мігаль Чоконої (1773 – 1805) и Мігаль Фазекаш (1766 – 1828). У конци десятих роков 19 віка написав Ференц Казінці свої знамениті мемуары, што отражают другу половину эпохи мадярського просвіщення. Айбо тота епоха породила и творчество выдатного поета Даниела Берженія (1776 – 1836), и любиму мадярським народом історичну драму "Банк-бан" Йожефа Катоны (1791 – 1830), котра драма-трагедія, переложена великим композитором Ференцом Еркелом на музыку, стала прославленнов оперов не лем у Мадярщині, но и в других державах світа. Айбо з Мадярами у тых часах у Габзбургської монархії на нивах литературы могли конкуровати хибаль Австріякы и Чехы. Бо Словакы, Словінці, Бачванські Сербы, Подкарпатські Русины и Ардяльські Румуны мали тогды иши лем зачаточні резульаты.

Бо кидь наприклад Подкарпатський Русин Василій Довгович (1783 – 1849), як ученый и став членом-кореспондентом Мадярської Академії Наук уже в 1831 році, то завто у масштабах европейських литератур наш земляк був лем скромным поетом, хоть и интересным предшественником Александра Духновича. А будитель Подкарпатських Русинюв и автор одной из найславнійшых граматик у славянському світі Михаил Лучкай (1789 – 1843) при своему плодотворному животі так ся и не дочекав видана капитального труда про історію того народа, котрому як ученый-просвітитель усе чесно служив.

Будительська епоха у малых народов Середньої Европы Мадяр,

Чехов, Словаков, Лужицьких Сербов ся начинала раньше, як у Подкарпатських Русинюв. Бо, наприклад, поет, мыслитель и литературный идеолог Ференц Кѐлчеї (1790 – 1838), котрый булше раз навщивляв наші города Хуст, Севлюш и Берегово, дав Мадярам уже в 1823 році національный гимн "Іштен Алд мег о Модборт", Боже, благослови Мадяров. А театральный діятель, прозаик и поет Йосеф Каетан Тіл (1808 – 1856) став для Чехов автором текста гимна "Кде домов муй" познійше, у 1834 році. Айбо скорше як Чехи, мали свой національный гимн Лужицькі Сербы. Для них написав слова гимна основоположник художественной литературы Гандрій Зайлер (1804 – 1872) у році 1827.

А поет из дружины Людовіта Штура Янко Матушка (1821 – 1877) хоть и написав текст патріотичной пісні "Над Татров са бліска" уже в 1844 році, айбо у печати она ся появила первый раз лем у 1851 році, коли ю опубліковав у своему календарі будитель-просвітитель Даниел Ліхард. А молитва Подкарпатських Русинюв "Я Русин был, есмь и буду..." увідила в печати світло Боже первый раз у Відню, в історичному литературному альманахові "Поздравление Русинюв на 1851 год от Литературного заведения Пряшевського". И на много познійше, лем у 1890 році, у зборнику співанок Михаила Врабеля был напечатанный гимн "Подкарпатские Русины, оставте глубокий сон", котрый и ниська співають на Подкарпатській Руси при торжественных случаях русинські патріоты-духновичовці. А у 20-30 роках двадцятото століття сись гимн на Подкарпатській Руси был третьим державным гимном коло чеського "Кде домов муй" и словацького "Над Татров са бліска..."

Айбо продовжуйме бисіду по нашуй темі про будительську епоху у малых народов Европы. И чеський народ у конци 18 століття ся почав пробуждати из довгого сна. Но ситуація у чеських землях была така, што иши и основоположник научной славистики Йосеф Добровскі (1753 – 1829) з його ученюв генераційюв писали свои труды по латинськы и по німецькы. Бо світові языки німецький и латинський одкрывали Чехам дорогу для благородной борьбы за національну ідентичность. А Чеха Йосефа Добровского признавали своима учителями не лем наш великий лінгвіст и будитель Михаил Лучкай, но и другі выдатні учені слависты Европы, у тому числі Варфоломей Колітар (1780 – 1844) и Франц Міклошіч (1813 – 1894), обоє бібліотекарі знаменитого цісарського книгохранилища у Відню.

Меджи первыми чеськими будителями были иши просвітительський новинарь и издатель книг Вацлав Матей Крамеріус (1753 – 1808) и директор пражської гимназіи Йосеф Юнгманн (1773 – 1847), составитель знаменитого чесько-німецького словаря, реформатор милозвучного чеського языка.

И всетаки, для русинських будителюв-просвітительюв, особенно таких высоко ерудованых, як Алескандер Духнович, Анатолій Кралицький и Иван Сильвай, но и Евгений Фенцик, довголітний редактор журнала "Листок", ци не найбулшое значеніе мали чеські и словацькі писателі, як Ян Коллар, Павол Йозеф Шафарік, основоположник чеськой патріотичной публицистики и поет-сатирик Карел Гавлічек-Боровскі и, конечно, вірні приятели Подкарпатських Русинюв Ян Францісі-Рімавскі, Віліам Пауліні-Тотт, Штефан Марко Дакснер, Ян Андрашік, Богуш Носак-Незабудов, Петер Келлнер-Гостінскі.

На превеликий жаль, ни першое поколініе подкарпаторусинських будителюв во главі з Александром Духновичом, Адолфом Добрянським и Иваном Раковським, ни другое, молодшое поколініе, у якому были Алескандер Митрак, Анатолій Кралицький, Иван Сильвай, Алесадер Гомичков, Андрей Репай, Евгений Фенцик и Юлії Ставровський-Попрадод, не усвоили для Подкарпатських Русинюв добрый історичный примір Людовіта Штура, Міхала Мілослава Годжы и Йозефа Гурбана, котрі для Словаков уже в 1843 році кодификовали литературный язык.

Довго не мав свого кодификованого литературного языка у монархії Габзбургов и малый славянський народ у Словенії, з культурным центром у городі Любляні, хоть Словінці стали ся перетворювати в націю уже приближно од середины 18 століття. Но политика австрійской германизації, німецький язык в офіціальных урядях и школах тормозила роботу національных будителюв. Крім того на землях словінського народа у Приморы, Країні, Штирії, Венеціанської Словенії и в Прекомурі, коло мадярського етноса, было много, аж 46 малочиселных говорюв, што ся обєднали до восьми діалектных груп.

А така ситуація і була причиною того, що іще у 1758 – 1762 роках церковний катехизис для Словінців печатали на головних діалектах: каринтійському, штирійському і крайнянському.

А епоху просвіщення і національного пробудження откривали у Словенії, поет-будитель, мовознавець і публіцист Валентин Водник (1758 – 1819) і перший словінський драматург Антон Томаж Лінгарт (1756 – 1795). І если симпатичні братя Словінці горди уже в 1781 році мати першу антологію домашніх словінських поетів, то Духновичови повезло видати у Відню і в Будині перші дві антології подбескидних русинських поетів лем на самому початку другої половини 19 століття.

Александр Духнович русинський народний гімн написав скорше, як створив у Скандинавії норвежський гімн под назвов “Айно, мы любиме сисю зимлю” лауреат Нобеловської премії і класик світової літератури Бёрнстёрне Бёрнсон (1832 – 1910). І всетаки, духовничовський гімн ся народив позніше, як мадярський, чеський, словацький.

Александр Духнович свої твори писав нелем на материнському, милозвучному русинському языку, но і на языках латинському, русском, мадярському і словацьком. Айбо най бы нас сесе не зачудовало. Бо, наприклад, і словацькі писателі-будители, починаючи Августіном Долежалом (1737 – 1802) і, не кончаючи даже Яном Колларом (1793 – 1852) і Павлом Йозефом Шафаріком (1795 – 1861), свої найважливіші твори писали по чеськи або по німецьки. І сучасники Александра Духновича, поети-штуровці, такы як Само Халупка (1812 – 1883), Андрей Сладкович (1820 – 1872), Богущ Носак-Незабудов (1818 – 1877), айбо і сам кодификатор словацького літературного языка Людвіг Штур (1815 – 1856) перші стихи творили на языкуи Божены Немцовой, Карла Гавлічка-Боровского, Карла Яроміра Ербена, т. е. на языкуи чеському. І в другых літературах будительської епохи найдемо приміри, коли дакотрі писателі хосновали у своей творчости не лем материнський язык, но і дакый иншакый. У беларуской літературі поети-демократи Янка Лучына, Адам Гурынович (1869 – 1894), Максим Багданович (1891 – 1917), котрі фактично тоже были будителями непризнаного у царської Росії народа, лишили в літературі послі себе добрі стихи не лем на беларускому языку, но і на языкуи Михаила Юрьевича Лермонтова. А Янка Лучына творив ищи по польськи.

Но і класики української літератури Тарас Шевченко, Марко Вовчок, Павло Грабовський многі свої твори писали на языкуи Пушкіна і Тургенєва.

А у румунської літературі тоже був класик-будитель Алеку Руссо (1819 – 1869), ровесник нашого поета Александра Павловича, што ранні твори і добру частину полемичной публіцистики писав не по румунськи, но по французьки. Даже свою безсмертну поему в прозі “Піснь Румунії” написав Алеку Руссо на языкуи Густава Флобера. Айбо “Пісню Румунії” из французького языка перекладав на румунський язык його друг Николає Белческу (1819 – 1852), демократичний мыслитель. І послі сього поема класика літератури розбудила в серцях многих заспаних Румун патріотичні чувства до свого народа.

Но маємо интересний примір из епохи будительства і в літературі Фінляндії, де первий великий поет Йоганн Людвіг Рунеберг (1804 – 1877) писав стихи на шведському языкуи. Даже національний гімн для фіннов под назвов “Наш Край” написав по шведськи. І лиш позніше його твори стали переводити на язык автотонного народа Ейно Лейно і другі поети. А зачинателями фінської національної літератури стали фактично не Шведе, а поет і составитель безсмертного народного епоса “Калевала” Еліас Лённрот (1802 – 1880) і просвітитель-класик Алексіс Ківі (1834 – 1872), котрых твори попали в золотый фонд світової літератури.

Словак Ян Коллар, будитель Чехов і Словаков, будитель других славянських народов, свої найголовнішы твори, в тому числі епохальну поему “Дочка Славы” написав не у Празі, не у Братиславі, але у мадярському Пешті, де прожив тридцять роков (1819 – 1849). У Пешті навчилили його профессор Московського університета Осип Максимович Бодянский (1802 – 1877) і выдатный русскый філолог-славист Измаил Иванович Срезневский (1812 – 1880), літературный друг Маркіяна Шашкевича і Ивана Вагилевича Яков Головацький (1814 – 1888) из Львова. У Пешті у еден час навщивляв Храм Божый, де був парохом Ян Коллар, і будущий геніальный мадярський поет-евангелик Шандош Петєфі. Бо у Пешті Ян Коллар служив вірникам-евангеликам не лем Словакам і Німцям, но і Мадярам. Айбо помер Коллар у Відню. А тлінні його останки перевезли не у родный Турчіанський край, де ся народила і родна мамка Шандора Петєфія, но у Прагу, де похований і другий Словак-великан Павол Йозеф Шафарік.

Александр Духнович свої головні труды тоже писав не на Подкарпатської Русі, а в словацькому городі Пряшеві. І поховали найбулшого русинського будителя не в Ужгороді, не в Мукачеві і не в Тячеві, а в кріпті греко-католического кафедрального Храма святого Іоанна Крестителя в Пряшеві.

Владимир ТАНЧИНЕЦЬ

Хлопцям наказали вмерти?

(Одповідь на обвинія академіка-українисты зо Словєньска Микола Мушинкы)

Так ся уж стало, же як лем на Закарпатю автор выдасть збірочку, або бодай еден стишок по русинськи, тото такой выкликує цілу волну засуджуючих статей з боку тых, котры, поважують Русинів за выдумку політиканів, а русинський язык – лем еден из діалектів українського языка. Категоричність і безапелачность роздумованя таких опонентів видить ся певным і пересвідчивым. Такы рецензії скорше суть подобны на гніваче одсуджіння “ворогів”.

І так, тепер увага такой тенденчонной критіки обернена на мою першу книжку поезії **Тямте нас**, яка вышла мунулого року у Выдавательства В. Падяка. Такой позад нєй ся обявила рецензія **Кого має гута побити** (Старий замок, 17. августа) академіка, українїста з Пряшова М. Мушинкы.

Рецензента не интересує поетичный світ автора, він ся не задумує над жрідлами, які іншпірують автора ку тым або иншым результатам, ай історичны події він трактує у ултімативній формі, спрощено, в дусі сучасных політичных пожадавок. Вхоплячі ся за близку сердця ідею “політичного русинства”, в якій академік ся давно і завзято спеціалізовав у Пряшові, він такой выніс вердікт, який веде ку такому обвініню:

1. Книжка написана не по русинськи, а на пуйдяцькім (познате такый?) діалекті українського языка!
2. Книжка “пашить”, як пише рецензент “політичным русинством” а іщі “антиукраїнського спрямування”.
3. Книжка направлена на “розбиття Української держави”.

Я пишу стихи языком свого народа, на якім говорять стовкы, тісячі моїх родаків на Закарпаті і на Пряшівщині, де жыє п. Мушинка і має можливість читати русинськы новинкы і журналы, і де штат Словєньско знає Русинів і їх язык. Вірю, же узнання Русинів цалком за самостатный етнос на Україні не є за горами. Русин, який має і свою давню історію, і свої співанкы, і свої богаты традиції, не є неприятелєм Українців, з яким го в історичных часах много обєднано. Так істо як їх обєднано з Русами. Але Українці не суғласили з підсудновим ім руськым царатом судьбов быти Малоросами. Хоць дньєш на Україні мож найти добрый міліон Українців, які ся іщі все находят на уровни “Малоросів”. Пан Мушинка, етнічний Русин, сповідує українство, а не без гордости поважує ся за Русина. Хто з нас має правду? Академік, або поет? Най нас розсудить час.

Одшмарую абсурдне обвинія пана академіка в якімсь “політичним

русинстві”, а іщі “антиукраїнського спрямування”. Занурений до історії свого народа, свого краю, слідує, як часто тоты або іншы білы міста історії Русинів высвітлюють ся у выгоднім істым колам світлі а каждого, хто ся одважить покрітізувати тоты результаты або высвітлює історичны події, які ся одрізняють од офіціальных місць, такой обвинують з антиукраїнства.

Таков трагічнов про Русинів сторонков властной (а не українской!) історії є 1939 рік. Языком поетичных образів я лем скондензовав до поетичного рядка думку, яка жыла меджі народом тых істых часів, кедь на Червенім полю коло Рокосова в условиях неприотности властных збройных сил оуновці вывели протів мадярської регуларной армады обычайных хлопців, які іщі подля віку не мали служыти в армоді, вшыткы были гімназістами і не присягали вірность штату.

Так, гімназісты і семінарісты вчинили на Червенім полю героїство, за што заплатили і своїм жывотом. Але в жывоті і на войні часто быває, же героїство едных є злочіном других, што мало, і на моє глибоке пересвідчіння, місце і в тот марцовый день 1939 року. Кедь Д. Климуш і А. Волошин ведно із оуновцями, як то твердить п. Мушинка, “дали зброю молодим хлопцям та благословили на священний бій” (то є вшытко лексіка на іделогічне зомбованя народу!), а, фактично, наказали тым хлопцям вмерти, а самы повтікали до окупованой Прагы націстами, то чом про тото “благословення” нич не знали родичы, які одпровадили свої діти з розлічных кутчків краю до Хуста і Виноградова до школы? Не зашкодило бы дакым гура-патріотам дістаты ся до Рокосова і поговорити з жывыма свідками тых подій. Може, бы цалком іншыма очима читали мої стихи.

І не треба у вшыткім, як у часі сталінізму, видіти неприятельське одношіня к Україні. Хто написав о проблемах сучасной України – неприятель України, повів о біді в тім штаті – неприятель штату, хто ся задумав над причінами біды – уразив країну. **Але я жыю (на розділ од академіка!) в тім штаті, знам ёго біды і проблемы.** І послідне формулованя, на яке ся зміг пан академік із поблажливого Словєньска. Оно мі припоминать образ із сердитым бавусатым дідом, який цілый час ся снажить із здвигнутым пальцом поучувати дітвака: **“Не мож быти русинськым патріотом і ненавидіти Україну!”** Перефразуюме тоты слова: **“Не мож быти українськым патріотом і ненавидіти Русинів!”**

Народне і культурне діаня Лемків в Польсці

(Выступ председы Стоваришыня Лемків у Польску, теперішнёго председы СРР на 7. Світовім конгресі Русинів)

На вступі хочу Вас поздоровити од вшытких Русинів-Лемків, котри жыють в Польсці. Переказую Вам тіж поздоровліня од наших братів Лемків, котри од 1945 рока проживають на Україні.

Як иде о час, котрий минул межде 6. а 7. конгресом, то так Лемки, як і лемківски організації, котри діяют в Польсці, а крім Стоваришыня Лемків діяют таки організації як Стоваришыня "Руска Бурса", Товариство на річ розвитку музея лемківской культуры в Зиндранові, ци покликана на початку 2002 рока Фондация "Рутеніка" і будуча в реєстрації молодіжна організація "Яр", зарахувати дуже успіхів. І так Стоваришыня Лемків зорганізувало дальшы дві "Лемківски Ватри на Чужыні" в Михалові, на Западі Польски, в котрих взяло участ приблизно по штири тисячы жыючых в дяспорі Лемків. В 2002 році в Крениці одбыло ся II Медженародне Бісенале Лемківской/Русинской Культуры, на котрим презентували нашу сучасну культуру Русини з України, Словації, Чех і Польска, вспільні зо Стоваришыньом "Руска Бурса" зорганізувало дві наступни "Лемківски Творчи Осени", зас кружок нашого Стоваришыня в Гожові зробил дальшы дві медженародни "Стрічы з лемківском культуром". В липці 2002 рока Стоваришыня Лемків і Фондация "Рутеніка" зорганізували в Варшаві "Канікулы з компютером" для учнів лемківского языка.

Крім того Стоваришыня Лемків в міру своїх можливости видає двомісячник "Бесіда", "Лемківски Річники", як тіж твори сучасних творців. І так під кінець 2001 рока вказал ся збірник поезії "Планетники" Петра Трохановского-Мурянки, в 2002 році "Місце при столі" Нестора Репелы, Лемка, котрый од 1945 рока жыє на Україні. Зас в чырці 2003 рока вказала ся в кінці "Антология сучасной лемківской літературы за роки 1945 – 2000", котру приготувала др. Олена Дуць-Файфер. І на кінець треба вспомнути, же в 2002 році Стоваришыня Лемків зробило фільм фабулярний, посвячений найвекші трагедії в історії нашого народу: "Акції Вісла". Што правда не повело ся зреалізувати головной сцени – сцени висеління, але ест надія, же стане ся тото тім році завдяки фінансової помочы Лемків з Гамерики і фільм буде міг быти вказуваный од жовтня того рока. На гнесній ден рахує кус веце як пілтора години і хоц ест драматургічні запертий, то барз му браке головной сцени, т. е. сцени вигнання.

Як иде о іншы лемківски організації, котри діяют в Польсці, то найближше нашому Стоваришыню ест Стоваришыня "Руска Бурса" в Горлицях, котре веде осьвітну діяльніст так для школярів як і старшых люде. На жаль до гнеска власти не хотят ей оддати будинку при уль. Сєнкевіча, котрий перед першом сьвітовом війном поставили Лемки, а котрий безправні забрала польска держава по виселеню Лемків з Карпат. І хоц Стоваришыня "Руска Бурса" своїм діяньом навязує до передвоенной організації о тим самим названю, то польска держава не підняла постанови, бо зверніня того самого будинку домагат ся проукраїнське "Обєднання Лемків". Як иде о іншы організації то од пару років тоту саму діяльніст веде Музей Лемківской Культуры в Зиндранові – ест то лем еден такой музей в Польсці а веде го барз заслужений для лемківской культуры Теодор Гоч а Рада то музея каждого рока організує пленерову імпрезу – музеальне сьвято "Од Русаль до Яна". Фондация

"Рутеніка" діят недолго, але уж має даяки осягніня, як хоцбы зорганізувала "Лемківски Дни" в Варшаві в 2002 році, а під кінець чырця того рока зорганізує медженародний табір для русинских учеників недалеко Меджелябірець на Словації, в котрим возмут участ діти зо Словації, Мадярщыні і Польсци. Буде то навязаня медженародной дружбы.

Коли бесідую о шкільництві то на гнесній ден лемківского языка вчат ся приблизно 300 діти в школах на вшытких рівнях: од підставового до высокого. Не ест то за дуже, але треба памятати, же більшист Лемків жыє в дяспорі і барз тяжко творити векшы класы. Барз важном справом было покликаня лемківского факултету на Педагогічний Академії в Кракові в 2001 році. Завдяки тому в 2006 році лемківски діти будут вчыти уж полноквалифікувани учытелі.

Не мож тіж забыти о діяню фольклорных ансамблів "Лемковина" і "Кичера" з котрих тота остатня што рока організує в Лігниці і околиці Медженародный Фестиваль народных меншын.

В чырці 2002 рока в Польсці одбыл ся Народний спис. Вшытки Лемки могли ся записати Лемками. Нашы лемківски організації схвалили заклик, жебы ся писати Лемками, вказал ся додаток спеціальний до "Бесіди" – "Голос совісті". Думали сме, же до 7. Світового конгресу Русинів будеме

знати колько нас ест, хоц одпочасно добрі знаме, же не якисе чысло Лемків не записало ся нима, але до гнески польській Уряд не переказал офіціальних виників. Має тото зробити за тижден. Може не хотіл того робити зо згляду на Референдум до Європской Унії, котре проходить в Польсці гнеска і заран. Коли бесідую о Європській Унії, то по нашым вступіню напевно приближат ся контакти з нашыма братми Русинами зо Словації, Мадярщыні і Чех, але погіршат ся з Русинами-Лемками з України, Сербії ци Румуньска. Треба однако мати надію, же не на долго.

Як иде о нашы контакти з польскима властми, так державнима, як самоуряднима, то сут они добри, і вони і други підтримуют нас фінанцово, хоц напевно не на тільки, кілько бысме хотіли. Головне ест єднак тото, же хоц польска держава хоче мати добру вспілпрацу з Україном, то од половини 40-тих років не ігнорує Лемків і їх народной окремости. Очевидно стороны українській а головні їх прихильникам з "Обєднання Лемків" не все ест того на руку, але на щесьця часы лем едной слушной опції в Польсці маме уж за собом.

Як иде о болячы нас справи то в першым шорі тыкат ся справа потупіня "Акції Вісли", поверніня забраного нам майма а головні лісів. На жаль польска держава не пробує направити нам кривд і не заносит ся, же стане ся тото в найближшым часі. Не маме тіж доступу до радия і телевизії, хоц мали сме тото приобіцяне. Рахуєме, же ся тото стане, хоц тяжко повісти коли.

На закончыня треба повісти, же Лемки в Польсці, хоц жыют в дяспорі, старают ся підтримувати свою народну тожсаміст, плекати свій язык і традицію, хоц приходит ім тото штораз тяже. Ціла надія, же молоди хотят плекати діло своїх дідів і вітців, бо преця в молодых надія.

Председа Стоваришыня Лемків у Польску і новий председы Світової рады Русинів – Андрій Копча з Вроцлавы.

Фотка: А. З.

Дюра ПАПГАРГАЇ

Александр Духнович у націоналней свідомосци южнославянских Руснацох

И на початку було слово. Була кніжка **“Рускій соловей”**, “народна лира”, или собраніе народных пѣсней на разных угорусских нарѣчіяхъ. Собралъ и издалъ: **Михаиль Андреевич Вральев** у книгопечатні “Келеть” въ Унгварь. Рок 1890. Початок друкованя народных писньох на бавчанским и земплинским руским диалекту. З Руского Керестура и Коцура 91 народна писня. **Перша кніжка за южнославянских Руснацох.**

На насловним боку портрет з подписом Александра Духновича. У першей часци шлїдза його пейц піснї: **“Вручаніе”, “Тоска на гробѣ милой”, “Пѣснь простонародна”, “Подкарпатскїи русины”** и **“Изъ идильской повѣсти “Милен и Любича”**.

Перша писня (“Вручаніе”) зоз стихами “Я Русинъ был, есмь и буду...” прилапена и шпивана при долножемских южнославянских Руснацох як народна гимна, як факти наводза, по другу шветову войну. Медзитим, найновши податки указую на факт, же вона у тей функції у окремих народох жиє и нешка. О тим нам шведочи найновша музична газета, видана у Винковцох, Република Горватска, под насловом “Я Руснак бул і будзем”. Преложела ю и з шпивачку Уйфалушову шпива поетеса Любка Фалцова. Приклад и шведок этносинонима, але и поволанка на толковане и признаванє диференції у язичним сегменту ядра національного заєднїцтва.

Писатель Михал Ковач у часопису “Шветлосц” 1954 (число 4) признає: **“Шицки наше браца Руснаци на нашей Горніци, та и ми пред другу шветову войну шпивали тоту писню як свою гимну и нікому не спадло на розум, же Руснак и Русин не єдно”**. Бул то єден з фактох у одвиту на напис проф. Якими Сабадоша и теорию др. Ондрея Галаги у їх твердзеню же Русини и Руснаци не єдно. У чим єдносць, а у чим диференция, ясни, але не достаточо обробени и виказани факт.

Року 1923. (кед видруквана перша граматика бачваньскорускей бешеди, яку за свой народ югу написал Гавриїл Костельник) з меном Александра Духновича очолена Культурно-націонална организация, а 26. юлиа 1936 у Коцуре отворена и Читальня у меном Александра Духновича.

Руске народне просвітне дружтво (основане у Новим Садзе 1919. року) своєю сходи, яку отримовало по шицких руских местох, вше одпочинало зоз гимну “Я Русин бул, есмь и буду”.

Углядни професор Гавриїл Надь, перши директор першей рускей гимназиї у Руским Керестуре, за очиглядну наставу под насловом **“Древо славянских народох”** у кніжки **“Лингвистични статї и розправи”** (1983) на 150. боку школярки Славки кладзе до устох слова:

“Мой оцєц гутори же є Руснак и дїдо – же зме Руснаци, бо и дїдов оцєц и дїдо були Руснаци, так гуторели же цо су и так младших учели, як и вони од своїх старших научели. Нашо прадїдове пришли до Бачкей зоз старого краю пред вещей як два роками и вироятне зоз меном Русин, а медзи собу ше служели и зоз назву Руснак, а не Українец, док ше и нешка медзи собу так волаю. Мой дїдо твердзи, же наш народ ище пред другу шветову войну, на скардзкох дзе ше бешедовало о проблемох народней просвити и култури, обовязно шпивал як гимну слова Александра Духновича “Я Русин бул, есмь и буду, я родилс Русино...” А не: “Я Українец бул...” Та тото мено Русин, односно “Руснак”, як наш человек найчастейше за себе гутори, у свідомосци нашого жительствова о себе – жиє, з тим баржей же нас околни жителе не нашей народносци так волаю”.

Най додам Надьову заувагу же по Етимологичним словару Преображенского, друкованого у Москви 1958 (бок 946) назва Руснак у вязи зоз назву рики Русни.

Українски етнограф и етнолог Володимир Гнатюк у своєй роботї под насловом **“Угорорускїи духовні вірші”** на боку 124. записал:

“При одній дискусїї на тему руськости Бачванців жартуючи сказав до нього (до д. Ерделя з Бачки) д. Маковей: цо ви за Русини, коли ви говорите якусь мовою не подїбно до руської? На те відповів йому д. Ерделї, цо таким висловом досить образив ся: То ваша бешєда нє йє чїста руска, а наша справдзива руска! А опїсля звертаючись до мене сказав: Панє, йак ми ещи дахто пове, же йа нє Руснак, дораз будзем бїц! Наводжу сї слова на доказ сильної націоналної свідомости між нашими кольонїстами-селянами” – констатує Гнатюк.

У статї “Словаци чи Русини”, Гнатюк наводзи становиско

Миколи Губаша, учителя и дзияка у Коцуре:

“Каждый народъ имеетъ право то пожадати, абы го другїи народи такимъ именемъ звали, якимъ онъ сам себе зоветъ... Такъ то и наш бачванскїи народъ не припознаєтъ другое имя своимъ, только русское и спѣваетъ:

“Я Русин был, есмь и буду, / Я родил ся Русином, / Честный мой род не забуду, / Останусь его сыном.” И закончує своєю писмо з приятельским – Дай Боже! (Во Коцурѣ, дня 1/13 октобрія 1899)

То лем фрагмент з велїх писмох своїх почитовательох яку Гнатюк цитує у одвитох науковцом Пастрнекови и Соболевскому у розправи на тему чи бачвански Руснаци бешедує по словацки, односно з руско-словацким диалектом.

Ту Духновичово стихи у охрани національного чувства долножемского Руснака.

У “Руских народных новинох”, у календарох, часописох присуство діла Духновича евидентне углавним з нагоди його рочнїцох. Заш лєм, тематске число часописа **“Студїя рутгенїца”, число 2** (рок 1990 – 1991) найживши приклад глібокого почитованя діла русинского будителя.

Компаративне спатранє з боку становиска о язичу и націоналней ориєнтації у контексту творчосци Духновича, Шевченка и Костельника аналитично презентує др. Юлиан Тамаш, язични специфичносци др. Юлиан Рамач, священїцку и педагогїйну діялносць о. Роман Миз, прикмети національного будзеня описує др. Янко Рамач, Янко Сабадош описує Духновича як борца за народни права, Сима Сакач документовано анализує методи мадьяризації Русинох у Угорскей у другей половки 19. вїку, а Дюра Латяк наглашує дійство Духновича на южнославянских Руснацох, окреме наглашуюци же будитель русинства **“знал добре и шаришски и земплински диалект зоз котрих ше розвил наш бешедни, а познейше и наш литературни язык.”** Значне гу тому додає и наглашованє же Духнович провадзел и творчосць сербских просвїтительох Досїтея Обрадовича и Вука Караджича, цо представя на поволанку за компаративне спатранє функції просвїдительства у їх взаїмней задачи.

Проф. Микола Цап и у тематским числє спомнутого часописа “Рутгенїца” и на пар заводи у часопису “Шветлосц” зоз студийним приступом анализує доприношенє діла А. Духновича будительней и просвїтельней функції за южнославянских Руснацох. Вон анализує улогу його Буквара **“Книжица читалня для начинающих”** (Будим 1850), Молитвенїк **“Хлѣб души, или набожныя молитвы и пѣсни для восточной церкви православныхъ христіанъ”** (Будим 1854) и першей кніжки на язичу южнославянских Руснацох – Вральєв **“Рускій соловей”** (1890) зоз уж спомнуту функцію пейцох Духновичових писньох. Мож констатовати же праве на преучованю творчосци Духновича професор Микола Цап, науковец хтори тоту діялносць найдошлїднейше окончел и презентовал нашим читачом, окреме з нагоди означеня 190. рочнїци од народзеня велького русинского будителя.

Додаток “Литературне слово” з писню “Вручаніе” 1990. року у числи 3. означує 125. рочнїцу шмерци А. Духновича, а исти додаток 1994. року у числу 5 обявує прилог Михаила Холошняя Матїйового под насловом “Якей литературы бул Александр Духнович начало?”

У образовней наставней пракси, значи у школских програмох за руских школярох, діло Духновича найчастейше присуєне у податкох и описох литературного препороду на Закарпатю и преїг будительових писньох “Вручаніе” и “Послїдня моя пісьнь”. Як очиглядни приклад Читанка за другу класу гимназиї (1972) хтору составели Евгений и Мария Чакан и Юлиан Рамач.

Ниа, приклад опису:

“Заслуга Духновича у тим же вон не ишо л ведно зоз тима цо пропаговали російски царизем на Закарпатю. У його творчосци вибива силна народна струя. Його патриотични писнї преткани з любовю справ народом.” Констатация авторох же *“вон ошпивує красу своего краю, бешедує о единстве Закарпатянох зоз цалим украинским народом, виражує прешвеченосць же “Карпати не розлучаютъ вѣчно нас”* шведочи о черпаню жридлох з литературних знакох яку ацентовани шейдзешатих рокох прешлого вїку кед ЦК КСУТ организовавал наукову конференцию з нагоди 100 рочнїци шмерци Александра Духновича и видруквал материяли поднешених

рефератах експертах за преучоване живота і діла А. Духновича. У шицких тих материялах Духнович кресценя як Олександр, гоч ше на чолє истей тей кнїжки материялах находзи Духновичов портрет з авторским подписом, автограмом з меном Александр. О чим ту слово, нешка цалком ясне.

Тримаючи ше теми, чувствуєм потребу надпомнуц же ше у истей Читанки при Духновичових писньох находзи поясненє словох яки у Духновичовим языку далеки стандартному языку южнославянских Руснацох, цо лем упутує на потребу темельнейшей науковей анализи елементох диференції нас южнославянских Руснацох спрам постоячих диалектох наших братох на Горніци. Наукова диференция може подринесц лем прецизносом у вислову розличносцох у усвоєним чувстве єдинства, дзе ше необходимо постави, знова, питає, без елементох политизації, дзе чийо место. На фону историйї тот факт часто префарбїювани. Але його потребне науково пласирац пре дисциплину футуристики. А чи ту превагне лем слово експертах, чи рука политика будзе за єдно а длугша од очевисного факта і волї народа?

Историчар Федор Лабош у кнїжкї “История Русинох, Бачкей, Сриму и Славонїи 1745 – 1918” (Вуковар, 1979) анализує кнїжку з меном “Книжница читальная для начинающих”, презентує стихи з писнї “Мамко, мамко, куп ми книжку” и “Жизнь Русина” дава авторске надпонуце: “Сама кнїжка по своїм змісту не ма окрему вредносц и барз мало дава у одношеню на нешкашні школски кнїжки. Но кед подумаєме же зоз таких кнїжкох учили нашо дідове, вец тот учебник, окрема материяльной вредносци, за нас Руснацох достава и историйну вредносц. Вон нам шведочи же вѣза зоз Горніцу остала интензивна и потим ище як ше рух селєня наших дідох до Бачки, до Керестура и Коцура змирел и престал. Контакти зоз Горніцу не були претаргнути, але противно – вони постали ище цеснейши.”

Най додам: основни мост тих вѣзох тирвацого повѣзавана не було лем слово, але и други сегменти культурного живота, а значну улогу у тих вѣзох мало и є священство, ведно з учителями, яки приходзели до долніх крайох помогнуц своїм южним братом, а дзепоедни з нїх по конаєц свойого животного вику ту и

оставали. Найочивиснейши нам приклад учителя Петра Кузмяка, чловека у служби просвительства, особи хтора отворила беспостредну вѣзу з А. Духновичом, цо евидентне з вигледованьох наших историчарох культури, окреме проф. Миколи Чапа.

Значни констатації о Духновичовой функції виноши и Юлиан Тамаш у своєй “Исторїи рускей литературы” (1997), але його анализа национальной ориєнтації русинства у функції политичного предзнака, цо не треба априори одруцовац, окреме кед ше такому становиску дода и политични рух українізації. На прикладу мена и діла А. Духновича тиж будзе интересантне провадзиц тот процес. Поставя ше лем питанє: хто кадри подцагнуц смужку межи политику и политиканством, цо ноши зоз собу вичну загадочносц обєктивизма. У каждим случаю ту найодлучнейши фактор чловека зоз свою волю.

Актуалізація проблема окремосци русинства од українства нужно поцагує зоз собу и обєктивне наукове спатранє елементох окремосци руснацтва од русинства. Традиційни етносономим з язичну диференцію (и не лем з ню) присутни ище у наукововигледовацких роботах українского етнографа и етнолога Володимира Гнатюка. Приклад його робота “Русини пряшовскей епархиї”, дзе сам Гнатюк, наприклад, у спомнутей роботї на 52 место виписує прикметнік “руснацки” як специфікум диференції, истей яка у його роботах присутна на фону етнонимох Словак и Словак. У крайней намири поставя ше питанє: прецо жиц з етнонимом з яким це други по якейшик уходзєней инерції волаю, а не з меном з яким ше сам волаш (Руснак) не порекаючи кореньову вѣзаносц за припадносц цалому славянскому племену з префиксом РУС-, цо подрозумноє и етноним Русин, та и Малорус.

Прецо актуалітованє диференційох? Грекокатолицки крижевски владика кир. Славомир Микловш остатніх рокох у дефицитарносци священїцкогю кадру приведол з Горніци до долніх крайох на юг коло 10 священїкох хтори застати з етничними єдносцями и розличносцями явно реаговали у преси. Очевисно застати з язичну подобносцу долньожемских Руснацох и грекокатолицкох на востоку Словацкей, вони воскресли питанє о хторим свойочашне водзел

диалог спомнути українски етнолог В. Гнатюк з науковцями Пастрнеком и Соболевским о припадносци язика нас южнославянских Руснацох.

Парох у Господінцох Йозеф Селин, наприклад, у словацких новинох “Hlas ľudu” (1. януар 2003) межи иншим призначує:

“Rusnáci sami seba volajú Rusnáci. Oficiálne sú však nazývaní Rusínmi i keď to vôbec nie je identické, lebo na Slovensku jestvujú Rusíni ako národnostná menšina, ktorá je veľmi odlišná svojím dialektom od nás Slovakov. A Rusnáci sú na Slovensku tiež: oni hovoria východoslovenským dialektom. Ale Rusnáci sú nielen gréckokatolíci, ale i rímskokatolíci, aj evanjelici - a nie malá skupina, kalvíni...” Так спомнути фарар отвєра прилагоєну рану яка з часу на час знемирює уходзєни канон. Гу тому ище и явно додава предкладанє “že by bolo dobré, keby Slovenská republika uznala, že v Srbsku máme dve diaspory: slovenskú i rusnáciu.” З описаней кирбайскей розгварки пароха Селина зоз совітніком амбасадї Словацкей репулицї Петером Єсенским и ище з його дакелїма сотруднікама порушанє питанє хторе знова, хто зна хторираз, знемирєло нашу явносц.

Мойо становиско: актуалізовани проблем уствари проблем диференції и ступня автохтоносци руснацтва, яке треба наволовац з його узвичасну народну назву. А питанє политичней природи нїяк не начинає з хвоста, од малей гарстожки од (спрам найновшого урядового попису) коло 17.000 жительох, кельо зме евидентовани долу на югу. Питанє окремосци, культурней, та и национальной, перше треба розришиц у ядру, у матици, та ше воно автоматски розриши и у диаспори.

Духнович нам указал драгоказ: националну припадносц одредзує особне чловеке чувство. Почитованє окремосцох природна краса и єдносци и розума у славянскей колїски. Таку ю сцєме и почитовац и пєстовац.

Кед свойочашне перша крижна улїца у Руским Керестуре на уходзе до валалу достала мєно Александра Духновича, бул то символічни знак почитованя єдного початку. Кед нешка новоосновани “Парохиялни благовистнік”, видати при Гракокатолицкей церкви Рождества прєсвѣтєй Богородици у Дюрдьовє у своїм першим числє з нагоди 200 рочнїци народзєня Александра Духновича визначує ювиланта як “вєлїчєзнїка рускей духовносци” и надпомина же у церковним музею Руска одлога у Дюрдьовє зачувани 12 рижни виданя кнїжочки “Хлєб души”, настольней кнїжки вєлїх грекокатолицких обисцох, вєц нам цалком природне заключиц же темель рускей души бул, є и будзе святочна часц каждого духовного хлєба нашєй каждодньовосци.

Духновичо “Вручанє” и як прапор и як гимна руского (руснацкогю и русинскогю) єства жиє и як памятник и як драгоказ. Долньожемски южнославянски Руснак го и почитує и шлїдзи.

Роби то зоз своїм скоротним прилогом и автор того викладаня, з пиху першого ношителя Награди Александра Духновича.

8. юна 2003 у ТАД в Пряшовї ся одбыв історичный 1. Світовий форум русиньской молодежи, на яким за предсєдницькїй стіл засїли молоды активїсты: (злїва доправа) Михайл Дронов з Руська, Василь Пукиш із Підкарпатя на Україні, Олена Дуць і Даміан Трохановський із Польска, Марек Гай, Петро Крайняк, мол. зо Словєньска, Владімір Бодянець і Монїка Будїньскї з Войводи́ны в Сербїї.

Фотка: Д. Поп, мол.

Габрієл ГАТТІНГЕР

Русини в Мадярьску славлять троякый юбілей

(ВЫСТУП ПРЕДСЕДЫ ОРУМА І ЧЛЕНА СРР НА 7. СВІТОВІМ КОНГРЕСІ РУСИНІВ)

Довольте мі, жебы ем Вас в мені Русинів Мадярьска зо сердця поздравив. Русини Мадярьска славлять у 2003 році трояке свято.

В тім році є 7. Світовый конгрес Русинів у Пряшові на Словеньску, є 200-річний юбілей народного будителя Русинів – Александра Духновіча і того року славиме 300 років од того часу, кедь в Берегові на Підкарпатю підняли ведно заставу Русини з Мадярами в бою Франтішка Ракоція II. за слободу. Але тыма трёма акціями ся святочны дні Русинів у Мадярьску не кінчать, бо плануємо поставити і святочно одгалити соху Ф. Ракоція II. в русиньскім селі Комлошка і в Дудаерші іщі того року. Робиме то і зато, бо мы Русини як “Gens fidelissima”, в перекладі “найвірніший народ”, як нас назвав Ф. Ракоці II., не можеме забыти на нашого милостивого князя. Він нас соединив од ріки Попрад по ріку Тісу.

Не хочу ту днесь бісидовати о проблемах і сучасній ситуації Русинів у Мадярьску, бо о тім будуть бісидовати нашы делегаты. Хочу вас лем інформовати о тім, же дома ся хочеме соединити, же пять культурно-народностных русиньскых організацій: **Організація русиньской молодежи, організація Будителі, Русиньскый культурный сполок, Цілодержавный союз Русинів-Рутенів у Мадярьску і, самососбов, Організація Русинів у Мадярьску** ся спольте до одной організації. Хотіли бы сьме досягнути таке порозуміння меджі собов, як є тому добрый приклад у нашім русиньскім селі – Комлошці, де хочеме выбудовати **культурный центр Русинів у Мадярьску**.

Як сьте то уж могли дакотры чути на засіданю представителів Світового форуму русиньскых писателів,

так і теперь хочу повторити, же плануємо выдати єдну антологію поезії про діти, зато вызывам і прошу і вашых поетів, жебы нам послали до той антології по 15 – 20 своїх віршів. Думаю собі, же тота антологія выйде найскорше до будучого конгресу, но будеме ся снажыти ю выдати і скорше, кедь то буде може.

Председа Організації Русинів Мадярьска і поет Габрієл Гаттінгер.
Фотка: А. З.

Габрієл ГАТТІНГЕР-КЛЕБАШКО

Зоз болота...

Зоз болота тя створили
та од того терпнеш,
краджений стілчок твоім тронем
што на днеска не хцеш.

Пережыє і тебе книжка,
годинка зоз злата,
перо з котрим єс верши писал,
чорна ночна лампа.

І зеїзница далей ходит,
шитко тя забуде,
бо зоз болота тя створили
мозог од того терпне.

Плач

Кедь плакати
видиш поета
знай, же про тя плаче
што му сердце
не бірус
він си то
на лице випише.

Смуток

Без причіни тя найде смуток
не оджень го в понеділок.
Може, же в такий час старієш,
або живот зрозумієш.

А чей одздравкаш од дашого
а ся радуєш од смутного.
Звалит ша ти світ пред очами
а красни будут памнятки.

В такий час ша чуєш человеком,
і кедь смуток біжит з конём.
Який барз смутний бул би тот швіт,
кед би-м повіл – смутка уж ніт.

Сергей СУЛЯК

Бесарабскы Руснаци

“Славянскы народы занимають на земли веце міста як в історії” – писав свого часу німецький писатель і філософ Ёган Готфрід Гердер (1744–1803). З того часу перешло веце як два сто років, а “білы” міста в історії Славян ся нияк не зменшили, навспак, о дакотрых сторонках їх минулости або ся нароком не говорять, або ся систематично вихаляють. **Єднов із таких білых сторонок є історія Русинів (Руснаків), одпрадавна проживаючіх на території Молдавска, Румуньска і Буковини**, які ся барз заслужили о взник середнєвічного Молдавского князівства і о формованя самобытної молдавской культури.

О тім, же Волохы в 14. сторочу обявили ся на березі Пруту, нашли там іщі многих руських і поселили ся меджі них на ріці Молдаві, говорив іщі руський історік Н. М. Карамзін (1766–1826) у своїй “Истории государства Россійского”: “Язык наш іщі до 17. сто роу бив нелем церьковным, але і судебным, як о тім говорять грамоты Молдавских Господарей”.

В молдавских господарьских грамотах з кінця 14. стороча ся стрічає з такыма менами, як: Бояр Яцко, Стецько, Гренько.

Воскресеньскый і Новоградський літопис перераховує супис руських міст, зроблених приближно на кінцю 14. і на зачатку 15. стороча.: “А се имена всем градом руским, далним и ближним: На Дунаи: Тернов, ту лежит святая Пятница. А по Дунаю: Дрествин, Дичин, Килиа. А на усть Дунаа: Новое село, Аколякра. На море: Карна, Каварна. А на сей стороне Дунаа, на усть Днестра над морем: Белгород, Черн Яский торг на Пруте реце, Романов торг, Романов торг на Молдаве, Немечен в горах, Корочюнов камень, Сочява, Серед, Баня, Чечюн, Коломыя, Городок на Черемоше. На Днестре Хотен”.

Автори “Истории Молдавии. Т. 1”, выданой в 1951 році конштатовали, же молдавский народ дістав як дідовизну од Кіевской і Югозападной Руси веце як 20 міст з розвинутым ремеслом, торгом, богатыма матеріалныма і культурныма цінностями.

В 14. сторочу край Днестровского побережя кликав ся Россовлахи, што указує на притомность значного множества руського населіня.

Як писав Яков Головацький, знамый діятель галицько-руського возроджіня з кінця 14. стороча: “Русь все была в приятельских одношінях з единовірным румуньским народом і ёго войводами, маючі торговы і іншы контакты з нима. Веце як половина Буковини і векша часть Молдавского войводсва была заселена сплотно руським народом; руський язык ся поужывав як письменный на урядах, бив пануючим придворным языком Молдавска. ... Тото братьске споїня меджі единовірныма Румунами і

Руськыма продовжовало неперерывно до кінця 17. стороча.”

Не позераючі на то, же Бесарабія вошла до споїня з Руськом в 1812 році, в крайній мірі, до другой половины 19. стороча, в канцеларії губернатора і меджі ученыма людми малохто похыбовав о езістенції на тій території прямих потомків староруського населіня.

“Список населенных мест Российской империи. Бессарабская область”; Афанасьев-Чужбинский А. С. “Поездка в Южную Россию”; Защук А. И. “Материалы для географии и статистики России” – далеко не повный супис работ, які вышли в другой половині 19. сторіча.

Пізніше вышли выскумы П. А. Нестровского “Бессарабские русины. Историко-этнографический очерк, По русской Буковине”, А. И. Соболевского “О районах бессарабских” (в книжці Русский народ, как этнографическое целое).

О Руснаках, проживаючіх в Ракусгорьской части Буковини, писав писатель-емігрант, знаючіх до 25 языків і занимаючіх ся этнографієв Славян, Василь Кельсієв у своїх подорожных письмах “Галичина и Молдавия”, СП. 1868 р.

Векша часть авторів называть Русинів (Руснаків) другов найвекшов групп населіня, по Молдаванах, в Бесарабській губернії, поважує їх за корінных жытелів і підкреслює їх розділы од Малоросів і подобность з Руснаками в ракуській части Буковини.

У 1907 році было в Бесарабії коло 250 000 людей. Тота ціфра ся уваджать без рахунку переселенців із ракуськой части Буковини. В 1897 році, по списованю людей в Бесарабії жыло 1 935 412 людей.

Петер Нестровскый думав, же давно одрізаны од своїх сородичів бесарабскы Русины встигли ся сформовати до самостатной этнографічної єдніці із ясно вызначнов індивідуальностєв. Подля нєго жылять шпеціалны штудії о бесарабских Руснаках в руській этнографічній літературі.

Подля Кельсієва руснацький язык із вшыткых южноруських діалектів найвеце ся приближує к великоруському.

Знамый руський этнограф А. С. Афанасьев-Чужбинский іщі в середині 19. стороча предпокладав, же язык Руснаків цалком старый, який ся не піддавав поступным змінам. Так, наприклад, звратна частка пише ся перед часословом (ся сміяти, ся хвалити, ся турбовати). Тота частка ся поужывать тыж при часованю: я ся насміяв, він ся похвалив. Дакотры слова ся высловують з переміщованєм (метатезов) букв: криниця – кирниця, місто говорить – вогорить. Слово нехай по руснацькы най. “Най буде так, як я вогорив”. Один – єдин, усякий – усе-

лякий, усячина – уселячина. Творителный пад єднотного чісла в назывниках женьского роду, місто закінчіня -ою в дакотрых областях має форму -оу: рукоу, ногоу.

В 60-ых роках 19. стороча до Бесарабії зачало приходити много Русинів із Буковини. Тот процес не нашов одбитя ани в українській, ани в молдавській, а тым веце, в румуньській історіографії.

Приход Буковинців у тоты роки бив такой великий, же в канцеларії губернатора в 1867 році было створене шпеціалне одділіня “Об австрийскоподданных, прибывающих в Бессарабскую губернию в больших количествах”.

Як першый жытель села Булгак, Рышканьского окресу Молдавской републики, фігурує даякий Суляк (мій прапрадідо Петро Прокопєв Суляк (1841 – 15. 10. 1901 р.) заблудивший ту в часі вандрованя по Бесарабії, а пак пришов із своєв родинов з Буковини до Бесарабії навсе. Їх призви́ска Бирюк, Жалоба, Глинський, Грушка, Грига і іншы ся часто стрічають в матриках того часу.

Кілько Руснаків жыє в републиці Молдавія тяжко повісти. Така штатістика ся нігда не вела. В нашім краю росшырена югозападна галузка выходнославянская призви́ск із закінчінєм -як, -ак, -ук, -юк, -ей.

Лем з призви́ском Руснак на території републики жыє 4 696 людей.

Много ся захранило тых родин, які пришли з моім прапрадідом кінцєм 19. стороча з Буковини: Суляк – 79 людей, Бирюк – 253 людей, Жалоба – 612, Грушка – 68, Глинський – 221, Грига – 71, Наклицький – 48 людей.

Шкода, же бесарабскы і буковиньскы Руснаци не нашли місто в учебниках історії Руська і Молдавії. Они сі то заслужыли, о чім свідчить веце як тисячрічна історія той малой части староруського народа, котрый дотеперь сі захранив свою самобытность і православну віру.

Абы бесарабскы Руснаци ся цалком не розмыли меджі другыма народами, в тім треба систематично робити. **Треба боєвати за офіціалне узнаня Русинів як этнографічної єдніці**, зорганізовати етнокультурны організації, вести выскумну роботу, а глывно будовати в руснацьких селах православны храмы, де бы ся Божы службы вели на церьковнославянським языку.

З руського переложила
М. МАЛЬЦОВСКА

ДРУЖТВО РУСНАЦОХ НЕМЕЦКЕЙ ВИТИРВАЛО

(Выступ на 7. Світовым конгресі Русинів 7. юна 2003 у Пряшові)

У Немецкей ше прилапел нови рух Руснацох и з нагоди 250-рочніці приселеня наших предкох на Панонски простори, основане Дружтво Руснацох Немецкей.

Дружтво почало добре. Нажаль, високо поставени цілі Дружтва, ше указали як неоствариви. У каждодоньовой роботы Дружтва, по першей еуфорії, животни факти як цо: високи уровень стресу заходного способу живота, премало шлебодного часу, велики удаленосци помедзи членох Дружтва, малочисленосц Руснацох, не досць, розвита свідомосц о потреби такого Дружтва Руснацох у Немецкей, як и обставини у Югославії загамовали живот Дружтва. Финанційни почешкосци организовања, котри ше вше дяка у остатні час ришели, тиж так не були од помощи.

Але, заш лем, Дружтво Руснацох Немецкей витирвало.

Прременки у немецких прописох були тот импулс, котри привел до реорганизаціі Дружтва. Реорганизовало ше пририховане "Кирбая" котри у Немецкей представя Дзень Рускей Культури. Статут Дружтва ше модернизовал и присподобел новим прописом держави у котрей жиєме, а прременки вжали увагу и на актуални рух Руснацох швета у Европи.

Людзе терашнього Управного одбору Дружтва свідоми, же лем бизуюци ше на власни моци, маю шансу отримац Дружтво, вони уложили вельо труду, часу а и власни финанційни средства. Достало ше и потримовку членох Дружтва.

Результати оправдали труд.

Свідоми того, же ми Руснаци, часц Руского народу, распирснутити по цалей планети, чуваюци свой Руски идентитет, свою культуру, язык и обичаї, прилапелі зме ше роботи. Знаючи же помагаючи другим, помогнеме себе, у прешлих двох роках Дружтво Руснацох Немецкей организоваво:

1. Други раз "Дзень Рускей Культури", "Кирбай" за Руснацох и шицких приятельох нашого народа.
2. Зоз тей нагоди виставу Руского уметніка /маляра Дорогкази Владимира зоз Нового Саду.
3. Помощ у компютерох за основну школу у Коцуре.
4. Помощ гуманитарней групи "ОСМЕХ" за широти дзеци вибеженцох.

5. Видаванє "Културно информативного магазина" Дружтва Руснацох Немецкей за члени Дружтва.

6. Интернет-презентацию Дружтва Руснацох Немецкей. Кед ше вежне до огляду мале число Руснацох у Немецкей, символична членарина, як и недостаток вонкашней финансийней помощи, то наисце красни резултати. То було можно лем витвориц зоз вельким трудом и свідомосцу о необходносци иснованя Дружтва Руснацох у Немецкей.

Вельку помощь у тей роботы маме и од младежскей секціі Дружтва. Радує нас, же нас млади потримую и дзекуєме им на помощи. Найактивнейши млади члени Дружтва тиж ту, на сходу младих Руснацох швета.

Кед ше зна, же яки вплив ма заходна культура, система вредносцох, и приоритети живота, може ше розумиц, же чом нам у Управним одборе Дружтва Руснацох Немецкей наша активносц на отримованю Дружтва, дакеди випатра як борба Дон Кихота против витерніцох.

Заш лем, свідоми нашей припадносци гу нашому Рускому народу, наших кореньох, любиме свой язык, руски обичаї, писню и танец. Почитуєме сбоїх предкох, свой чесни Руски народ, неовисно од того, у котрих часових державних граніцох жиє. Тот, мали по числу народ, але вельки по своей души, роботни, витирвали, чесни и миролюбиви, вирни Богу ... то наш народ.

Ми, Дружтво Руснацох Немецкей, уложиме шицок нам можліви труд да отримаме нашо Дружтво, позбераме Руснацох Немецкей и заходней Европи, операючи ше на першим месце на власни моци. Ми знаме, же приповедац, яки проблеми вельки а ми мали и слаби ... бидни ..., директна драга до препасци.

Зато ше вше ознова, прилапиме роботи. Знаючи же мушмиме робиц и – чекац. Резултати приду.

Тераз на тим месце, чувствуєме потребу подзековац и Шветовой ради Руснацох на датеї нам можливосци, представиц Дружтво Руснацох Немецкей.

Вам, шицким Рускиньом и Руснацом, цо сце уложили барз вельо труду да ше представителе Руского народу зоз цалого швета зиду, подогварю о дальной роботы и почувствую свойо заєдніцтво и припадносц гу истому народу.

Без Вас и Вашей роботы би то не було можліве.

ДЗЕКУЄМЕ!

Амалия Клеменс (друга справа) в кругу своїх приятелів-Русинів: (зліва доправа) М. Русковскым, М. Штегерром, М. Мілошевичовов, М. Штефанком (председа Дружтва Руснацох Немецкей), Т. Рыбовичовов і М. Оляяр-Шрітеровов.

Марія МАЛЬЦОВСКА

РУСИНЬСКА КУЛТУРА В АМЕРИЦІ ЖЫЄ

Най ся родина розрастать

З Діном Полоком, підпредседом Карпаторусиньской сполочности в Америці з центром в Піттсбургу, ся час од часу стрічае. Все суть то інтересны стрічі, бо Америка є далеко, а нас все інтересує, як нашы краяне або їх діти жыють в тім далекім світі, де колись їх предкы мусили одыйти за роботом. Послідніраз сьме ся з Діном стрітили на 7. Світовім конгресі Русинів, який ся одбывав у Пряшові в днях од 4. до 8. юна 2003 року. Дін Полока там був як делегат за Америку.

• **Дін, як ся ті любив конгрес?**

– Вшытко было добрі на конгресі а тов дорогов дякую дотерішнєму председови Александрови Зозулякови за приправу конгресовых акцій і гратулюю Андрєви Копчови, же є председом Світової рады Русинів. Вірю, же вшыткы точки в узнесіну, які сьме прияли, будуть выповнены.

• **7. Світовий конгрес Русинів ся міг похвалити і множеством своїх супроводных акцій, які ся одбывали в Пряшові. Што тя найвеце внутрішнє збогатило?**

– Найвеце ся мі любили выступліня, де ся представили три співаčky, выступліня ПУЛЬС-у, святочна академія, а самособов семінарь к 200. юбілею народжіня Духновіча і активізація молодых Русинів.

• **Припомяньме сі активіты Карпаторусиньской сполочности в Америці...**

– Можеме повісти, же русиньска культура в Америці жыє. Є оригінална і одлишує ся од словеньской, укаїньской культуры ці америцькой. Маме семінарі, лекції, я сам буду мати лекцію о Александрови Духновічови. *(Лекція ся мала одбыти в юлі – М. М.)* Буду высвітлєвати нашым людём, хто був Духновіч, што робив і як ся заслужив у пробуджованя русиньского народа. Він єден з першых в історії Русинів доказав, же хто суть Русины. Він ненадарьмо повів: *“Я Русин був, ем і буду...”* “А то є ёго одказ вшыткым Русинам, і нам, в Америці.

• **Окрем того, же-сь взяв участь на Світовім конгресі Русинів, побывав сь в роднім краю, де ся народили твої предкы. Десь був всягды?**

– Быв ем в Рокытові при Гуменнім, де мам братранця Штефана Половку. Він був старостом в Рокытові од 1991 до 1999. Теперь є на пензії. Быв ем на навщіві у пана Александра Франка в Межджілабірцях. Ту, кедь сьме были перед десятима роками з нашым колективом Славяне, так він був нашым перекладателём. Є то барз добрый чоловік і дуже мі все помагать, кедь ем на Словеньску. Были сьме ай в Шумяці. Ай там ем нашов

свою родину, своє коріня. Нашли сьме там Веру Коржічкову. Ёй дідо ся кликав Ян Фуйка. Він є мій прапрапрадідо. Шкода, же сьме тоту стрічу ліпше не приготовили, але главне є то, же сьме ся нашли. На другый рік, кедь ся верну на Словеньско, то наісто буде ліпше.

• **Є знаме, же ваша Сполочность, яка має понад 1500 членів, помагать і Русинам на Словеньску. Як?**

– Мы сьме приспіли фінанчно на конгрес. Было барз важно, абы конгрес ся одбыв, бо то є конгрес про Русинів і о Русинах.

Што на то повісте, дороги читателі, не є то красне, кедь хтось так прагне найти свій корінь, а йде аж до самой глубкы? Та ці не маме ся од кого учіти? Тадь мы покы вшытко маме – слово, співанку, молитву в церькви, а даколи не хочеме о тім знати. Не є то парадокс? Може треба наперед стратити, жебы сі потім своє ціновати? Або мож передыйти тому, а своє коріня, так як америцькы Русины, фалаток по фалатку складовати до єдного великого струму. Дін Полока в Америці має такы амбіції, абы высвітлєвав краянам, же суть Русины. Як і він, так і ціла сполочность на челі з Джоном Рігеттіом поступно притягує ку собі шыршу масу людей, які ся голосять к своїм русиньским коріням. Зажелаєме їм, най ся русиньска родина в Америці лем розрастать.

Віцепрезидент Карпаторусиньской сполочности в США з центром в Піттсбургу Дін Полока (всередині) з тогдышнім председом Світової рады Русинів Александром Зозуляком при ёго навщіві Піттсбургу і Русинков Марієв Оренічовов, котра походить з Тихого Потока, Сабіновского окресу, але теперь жыє і робить у Піттсбургу.

Фотка: Л. Мاستалірж

Проф. Елейн РУСИНКО

К перегляду історії русиньской літературы (2)

(Продовжіня з чісла 1 – 2/2003)

Постколониальный погляд на русиньску літературу доволує внести нове світло на многе з того, што было підцінєване або цалком одшмарене. Окреме ем горда на захрану репутації русиньского поета-священника Грегорія Тарковіча, котрого ода на мадярьского палатіна з року 1804 ся традично інтерпретовала як ясно підлизава перед мадярьсков і руськов шляхтов і негуюча властну культуру. Але постколониальне читаня Тарковічовой поезії доволує слідовати ей латентну іронію і підпорує контекстуалну інтерпретацію тексту, яка автора розумить як імітат-

ора, потверджуючого представу містных авторіт о собі реторіков, котру собі выжадує домінантна культура. В 1895 р. український популістичный поет Іван Франко критікує Тарковіча, котрый у своїм вірші оспівує руську царіцю Катерину Велику, за ёго сервільність. (Як єден з першых україньских соціалістів був Франко про проукраїньскы орьєнтовану науку авторітов, яку не мож нападати.) Десятьроча ся русиньскы учены провинило хмурили на Тарковічів піднесений літературный штіл і принимали Франків образ поета як політично наївного і культурно неін-

формованого; погляд, котрый пасовав менталіті створеній традиційв культурного підцінєваня. Но незаінтересоване читаня одкрыє, же образ Катерины Великой є повнов дезінтерпретаційв, впливаючов з Франкового політичного неприязнєства к Руську. Подобно Франко обвинює Тарковїча з ігноранції, думаючи собі, же не знав о смерті руського поета Александра Сумарокова, о котрім Тарковїч пише, же “дале жыє на водах Пермесусу”. Здасть ся, же Франко не знав, же Пермесус є мітологічна ріка, о котрій говорить текст на Сумароковім портреті у виданні єго поезій з року 1781, што значило, же Тарковїч оспівовав Сумарокову літературну бессмертность. Десятьроча советська і українська націоналістична ідеологія забезпечувала, же факты зіставали непрощудованы і хыбне, но впливне оцініня Франка ся тяжко дало напасти. Маючи очі застерты українсков освітов і ідеологієв, літераторы приписали Тарковїчови а наконєць і цілій русинській літературі наівіту, сервілность, ігноранцію, абсєнцію народного усвідомліня. В реалности обєктивний погляд указує, же веце як сервіліту обсягує тота гібридна, многоверстова реартікулована верзія домінантної культури в русиньскім літературнім контексті насіня одпору, і же то був Франко, а не Тарковїч, котрый був політично наївний і культурно неінформований.

Далшов выгодов аплікації постколоніальной теорії на штудованя русиньской літературы є то, же понукать новий спосіб назераня на язык. Часом оцінений погляд, котрый на Підкарпатю доднєсь жыє, громадить неласкавы слова на проруськы орьєнтовану русиньску інтелігенцію за пробу творити русиньску літературу в руськім языку. Русофільскы писателі мали тенденцію привластнити собі літературный руськый язык, але, самособов, їх руськый язык був деформований діалектізмами і словами з містных языків. Аж до 20. ст. учены повторюють, же хочь “русиньскы писателі собі думали, же пишуть по руськы”, в реалности хосновали підкарпатську (розумій “нижшу”) подобу руського языка. Но тото акцентованя чістоты літературной нормы і неакцептованя регіональных подоб языка, тіпічне про ортодоксн-прескріптівну лінгвістичну теорію, з погляду постколоніальной теорії ся явить як імперіалістичный предсудок. Культуры в рамках двох світів і меджі собов закономірно хоснують язык центра, який неминучо ся дістає під вплив народного языка; в данім припаді, кедьже ішло о близкий язык, тото процес не був аж такой радикальный, як в іншый підрядженых культурах. Выходивши зо штудій о постколоніальнім языку, котры демонструють універзалность адаптації світового языка на містны условія, выслворю дость смілый погляд, же підкарпатське нарушования руського языка може досправды нукало путь про створіння шпеціфічной русиньской літературы. Як читательська стратегія, при екзістенції таких постколоніальных концептів, як є концепт “інтерязыка”, читателєви назерати на основу русиньской літературы односно на єй позицію нееднозначных діскурзів. Місто позначок о “хыбах”, впливаючих наприклад з аплікації словного акценту на руськый сінтаксіс, видить читатель творивы можности пролінаючи ся языків, котры ся укажуть, кедь руськый язык є примушений “нести ярьмо” містной культурной традиції. Роздумованя о підкарпатськім критичнім перебераню руського языка на базі постколоніальных моделів як о знаку не підряджености і нижшого поставліня, але як о знаку ідентіты і властного голосу отварять рафінованы перспектівы і інштруктивны стратегії на далше і далше прочітованя змішаного языка і на реконцептуалізацію літературы, котра з нєго вырастать.

Далшы хосенны можности інтерпретації выходять з аналізу діскурзу і культурологічных штудій. З оглядом

на літературу культурологічны штудії акцентують одношіня меджі культуров і владов, преферують вопросы ідентіты і ідентіфікують стратегії на пережытя груп. Аналіза русиньской літературы з такой точки погляду неоцінює її посередництвом іншой народной парадігмы, але через єй властный средства і в контексті силы, котра її творить. І так мій погляд є, же творці русиньской літературы ся непрямо ставляли на одпор перед гегемонієв домінантної моцы тым, же протестовали протів вызнаму, котрый їм був втиснутый і боєвали за формованя свого властного вызнаму, а то посередництвом выїднованя на базі діскурзу. В тім аспекті бы ся на русофільську вольбу руського языка могло назерати не як на причіну общого неприниманя їх работы, але як на признак дінамікы і резістенції перед владов, так мадярьсков, як руськов. Подобно ся дакотрый історичный мітус неоцінює “правильно”, а зато є вгодным предметом штудій, а іншый ся одшмарить як “нереалный”. Перспектіва культурологічных штудій мі доволноє обыйти вопрос, ці Русины суть в реалности

Літературознавателька, професорка Мерілендської універзіты америцького штату Болтімор, председкыня пороты на переданя Премії Александра Духновїча за русиньску літературу в 2002 році, котру дістав Миколай Ксеняк (першый зліва), якому окрем нєй погратувовали: (зліва доправа) член пороты Доц. ПгДр. Василь Хома, к. н., як і мецєнаш премії – Штефан Чєла з Торонта.
Фотка: К. Колорова

Русами, Українцями або дакым іншым. Місто того ся сконцентрую на їх розлічны конштрукції реаліты, в рамках котрых русиньскы писателі вывжывали розлічны діскурзы – руськый, український, мадярьскый, набоженьскый, народный, популярный, і марксістичный, меджііншым. Місто того, жебы-м прияла хочькотрый з них як єдиный правдивый, як то робила традична літературна критіка, слідую розлічны пути, на котрых Русины формовали свої ідентіты і наповняли їх вызнамом, што вшытко представує добру припадову штудію того, што ся днєсь розумить як “конштруованя” народной ідентіты.

А так місто того, жебы-м ся поставила на котрыйсь бік в українсько-руськім бою в 20. роках 20. ст., виджу протіходны орьєнтації як діскурзивны конштрукції і концентрую ся на то, як є народ репрезентованый з літературного аспекту і яким способом ся інтерпретує в епічній літературі. Становила єм, наприклад, же з еднакой колекції “фактів” каждая група селективно сконштруовала рамець мітичных елементів, на базі котрых ся створили взаїмно ся вылучуючі концепты русиньской ідентіты і народности. Каждая група розвинула свою властну сістему культурной сїгніфікації, в котрій ся взаїмно переплітали реторичны фігуры і выконштруованы пригоды, абы створили конштрукцію “імагінарного сполоченства”, котра ся виділа, ходем про властных сїмпатізантив, як природна і безусловна.

(Закінчіня в далшім чіслі.)

Старе і нове

(Выступ члена СРР за Северну Америку на 7. Світовім конгресі Русинів, Пряшів, Словенсько, 7. юна 2003)

Світовий конгрес Русинів є фактом помірною старим. По першый раз ся одбив у марцу 1991 року, а днесь наш конгрес має 12 років. То значить, же Світовий конгрес Русинів є докінця старшый як три країны, з яких суть ту делегаты – Словенсько, Україна, Сербско і Чорна Гора. За тот час сьме набыли скусености в організованю конгресів. Тот конгрес є семей і позераючі на спектр діяльства і звязаных з ним подій він є найбівшый.

Тым веце самотна екзистенція Світового конгресу приносить дакілько практичных проблемів. Беручі до уваги величезны фінанчны выдавки, як і людської енергії, мож поставити вопрос, ці буде мож або ці будеме хотіти в будучности продовжувати організувати нашы конгресы у “старім” форматі. Тот вопрос я просто даю до вашой позорности, але не буду ся снажити ту найти на него одповідь. Але мы повинны высловити наше найсердечніше подякованя выштыкым тым, што уможнили зробити тот прекрасны 7. Світовий конгрес Русинів і з ним звязаны супроводны акції: Міністерству культуры Словенської републіки, організачному выбору нашого домашнього газды – Русиньской оброды і окреме председови Світовой рады Русинів Александрови Зозулякови.

В нашім Світовім конгресі є тых много “нового”. За послідні два roky маме нового председу; конгрес є конечно зареєстрованы як правна особа на Словенську з властным банковым рахунком; наростло цісло асоціованых членів і надієме ся, же нашым восьмым повноправным членом ся стане русиньска організація в Румуньску; но може найважніше є то, же наш конгрес організуеме ведно з першым Світовым форумом русиньской молодежи і же традиція, яку зачінаме ту в Пряшові, надієме ся, буде продовжувати в будучности. Не чудо, же тоты новы факты выкликують новы проблемы. Єден з них ся дотыкать числености делегаций з розлічных штатів-основателів конгресу. Ці мусить каждая з делегаций і надале обсяговати по десять членів? І ці бы не мали асоціованы члены або індивідуално, або як група, дістати право голосованя на Світовій раді? Ці повинны быти дві окремы делегации зо Споєных штатів і Канады і ці бы не мала зістати лем єдина североамериканська делегация?

Екзистує тых іншый проблем: офіціальны друкваны орган Світового конгресу, часопис Русинів. Од свого vzniku в 1990 році, коли ся появило єго нулле цісло, часопис выдавала наперед Сполочность Енді Варгола в Меджілабірцях, перше цісло в 1991 році выдав Містський культурный центр в Меджілабірцях, а од другого цісла в тім самім 1991 році часопис Русин бив фінанцованый з распочту приділеного Міністерством культуры Словенської републіки Русиньській оброді на Словенську. Почас высше 10-річної екзистенції часопис ся выдавав подля фінанчных можностей Русиньской оброды, залежных главно од россягу штатной дотации приділеної на русиньску народностну культуру, яка часто колысала і колыше. В звязі з нёв з боку челных представителів Русиньской оброды

ся высловлєвали погляды о потребі выдаваня такого часопису в обцім, з єдного боку, як і о можности выдаваня свого властного друкваного органу Світовым конгресом Русинів, вдяка чому, подля них, бы веце фінанцій могло зістати на міснты культурны активіты Русиньской оброды. Кедже Світовий конгрес Русинів од 2002 року уж є офіціальнов правнов особов, то з такыма поглядами і аргументами мусиме быти згодны. Зато мушу повісти, же **Світовий конгрес Русинів повинен формально подяковати дотеперішнім видавателям часопису, но главно Русиньській оброді, і же зачінаючі 2004 роком часопис ся стане фінанчным і видавательским ділом Світового конгресу Русинів, чім бы ся конечно наповнив єден з основных пунктів Узнесія 1. Світового конгресу Русинів з року 1991 односно властного друкваного органу, часопису Русин.**

Але суть ту і далшы три темы, о котрых

Академік, Проф. Др. Павел Роберт Магочі з Торонтської універзیتی, президент Карпаторусиньского выскумного центра в америцькій Окалі.

Фотка: А. З.

хочу днесь говорити. Окрем того, собі думам, же тоты три темы суть найважнішыма про будучу орьентацію русиньского руху. Тыма темами суть: **бізнис, наука і молодеж.**

Односно **бізнису** думам на два аспекты. Першый ся дотыкать розлічных сорт бізнису – рещтаврацій, потравиновых склепів, автосалонів і автосервісів ці інших – як частей общой економікы, які суть у властництві або нима керують особы русиньского походження. Тоты ай іншы сферы подникательской работы повинны підтримувати самы Русины. Іншыма словами, Русины мали бы купувати хліб і молоко у своїх склепах або купувати і поправляти авта у своїх автосалонах і автосервісах, пити пиво і каву у властных пиварнях, каварнях ці рещтавраціях, словом у фірмах, які суть у властництві або справі родаків-Русинів. Першым кроком к тому, жебы ся то дало зробити, бы мало быти створіня списку бізнисовых субєктів у властництві Русинів у каждім

штаті. Потім бы ся жадало пересвідчити їх властників вывєсити на дверях своїх фірм надписы, як наприклад: “Наша фірма підпорує Світовий конгрес Русинів” або же підпорує котресь містну русиньску організацію в окремім країні.

Іншый аспект бізнису ся тыкать незісковых русиньских організацій, таких як Русиньска оброда, Стоваришыня Лемків або Руська матка, каждая з яких штось продукує, наприклад книжки, музичны газеты і іншы товары з культурной сферы. В обцім мушу конштатовати, же, на жаль, барз мало позорности ся дає зісковому продаваню тых товарів. На ілустрацію можу ввести, же минулого року сьме зробили експерімент, вложивши 2 000 америцькых доларів на створіня видавательского фонду при Світовім конгресі Русинів. Першым надрукваным выданєм ся стала книжка Миколая Ксеняка Біда їх з дому выганяла. Цілем експеріменту было нелем надрукувати книжку Ксеняка. То было цалком легке діло, бо за сучасных технологій практично каждый може надрукувати книжку! Найтяжшов задачов было продати книжку – жебы Конгресу ся вернули холам наклады за друкваня. Як часть публікації і маркетингового плану была участь автора в продаваню книжки. І досправды, пан Ксеняк успішно выконав свої задачі. Чекав єм, же тот експерімент ся стане якымсь моделом. Но іншы книжки ся обявили без серьезного уважованя о продаваню.

Довольте мі быти честным а може кус острым. Кедь не мож продати достаток книжок або выкрыти зачаточный вклад, тогы може такы книжки ани не треба друкувати. Я стою на челі Карпаторусиньского выскумного центра в Споєных штатах америцькых 25 років. Наш центр почас тых років продав скоро 50 тисяч книжок і мап з русиньсков тематіков. І без огляду на то, же наш центр нігда не дістав ніяку штатну підпору, то не значить, же мы меньше способны продати дость книжок або покрити нашы наклады, надрукувати або здобыти на перепродаваня новы титулы і все іщі мати звышок на фінанчну підпору про русиньских ученых і писателів в Европі на реалізованя выскуму і публікованя їх книжок.

Я істый, же много, кедь не векшина з вас, што сидите в тій аудіторії, є скопных одшмарити то, што говорю, бо-м сьте пересвідченый, же подобны торговы прінціпы, які описую, суть можны лем в богатій Америці, а не меджі “бідныма Руснаками” в Европі. Но довольте мі увести єден важный контрааргумент. Парадоксно, же найуспішніше русиньске видавательство фунгує в економічно найбіднішій країні, де жыють Русины. Думам на Україну, точніше Ужгород і цалком конкретно на Выдавательство Валерія Падыка. Я не думам, же буде перебівшім повісти, же за послідні три або штири roky Падык надруковав веце титулів у русиньскім языку або о Русинах, як выштыкы русиньских видавательства у Польску, на Словенську, в Мадярську і Югославії доведна. Навеце, він так зробив без якоїсь штатной підпору. Як є то може? Ці пан Падык є дякый чародійник? Ні, може є то

вдяка терезвым і мудрым стратегіям бізнесу. Споминам тот приклад, жебы указати, же є то може нелем у "богатій" Америці, але і на "бідній" Україні. Просто повіджено, русиньскы інституції в інших країнах повинны ся учіти од Валерія Падяка і наслідувати того, што мож означати за феномен Падяка.

Сучасно треба повісти, же кедь Русины в інших країнах хоць порозумлять логіку бізнесу, і так все іщі мусять здолати дакотры серьёзны психологічны барьеры. Жаль, много русиньскых діятелів ся оповержливо позерать на бізнесове діятельство, як на шось низше од їх, подля них, высшых умельцкых або інтелектуальных цілів. Але тоты самы люде ся не ганьблять просити грошы од інших – або од властных влад, або од русиньскых організацій в Америці. Але ці тоты жрідла будуть доступны все і в будучности? Я собі то не думам. Екзістує тыж іншый психологічний проблем, який, подля мене, не мож назвати інакше, як жарливість або зависть. Другыма словами, місто того, жебы підтримувати русиньскій бізнес і зроби́ти Русинів успішныма подникателями, бівша часть Русинів радше купує річі інде, выходивши з принціпу, же кедь я сам не можу збогатнути, тогды ани мій сусід, докінця ани моя родина тыж не сміють быти богатыма. Якраз у звязі з тым проблемом стары характеровы знакы як жарливість і зависть мусиме замінити новыма знаками: великодушностев і приправеностев помагати властному народови.

Друга тема, який бы-м ся хотів дотулити, є наука. У якімсь змыслі дакілько минулых років были окреме важны. Доводом к тому было выдана дакількох научных монографій, котры своєх якостев ся можуть вырівнати найліпшым роботам в сучасній европській і североамериканській науці. Ту думам на основны книжки о розлічных аспектах русиньской культуры, обягуючих од 300 до 600 сторінок. Меджі нима суть історії літературы Олены Дуць-Файфер, Елейн Русинко і Василя Хомы; лінгвістичны штудії Юрія Ванька, Александра Тойча і Юліана Рамача; соціологічны аналізы Маріана Гайдоша, Станіслава Конечного і Евы Міхны; культурологічны штудії Іштвана Удварія, Александра Дуліченка і Марка Штегера; історичны работы Богдана Горбала і докінця англоязычна Енциклопедія русиньской історії і культуры. Барз недобрі, кедь не маме выставлену тоту колекцію на семім Світовім конгресі Русинів, котру я поважую за дванадцять найліпшых научных работ, написаных авторами принайменшм з восьмох розлічных штатів.

З другого боку, ем щастный, же тогорічна штіпендія про русиньскы штудії при Торонтській універзіті, заложена філантропом Штефаном Чепом, ся зачала успішно реалізувати почас академічного року 2002/2003. Меджі першыма выбраныма были докторка Анна Плішкова з Пряшівской універзіты, Михайло Фейса з Новосадьской універзіты (який про здравотны причіны ей не буде мочи реалізувати) доктор Петер Пурдеш із Правницькой факулты Універзіты Павла Ёзефа Шафаріка в Кошіцях і Боріс Варга з Войводины. Наступны кандидаты, які мають найліпшы предположіня дістати штіпендію, походять з Мадярська, України і Чеськой републіки.

Тогды, кедь научны публікації о Русинах ся зьявляють в розлічных країнах, авторы тых вызначных работ не все утримують контакты меджі собов або ся особно ани не знають. Зато думам, же настав час обновити практику організувати начны конференції, які бы ся серьёзно плановали найменше рік допереду і які бы были досправды меджінародыма подля заступліня участ-

ників і окреме подля участи тых ученых, котрых ем споминав меджі авторами найліпшых книжок.

У тім контексті хотів бы-м ся особно обернути к русиньскым лінгвістам в розлічных країнах, жебы ся вернули к ідеї меджірегіональных рабочіх семінарів з цілём выробити сполочну термінологію. Ту думам нелем на лінгвістичну термінологію, але тыж історичну і географічну. Наприклад, дакілько людей ся ня просило, ці колись буде англоязычна Енциклопедія русиньской історії і культуры переложена до русиньского языка. Самособов, было бы то барз добрї. Але переклад такого характеру выжадує в першім ряді термінологічну штандартизацію. Я сам не виджу таку можливість в припаді, кедь докінця ніт згоды при етнонімах на означіня Русинів як протівагы других близких народів.

Третя і послідня проблематична сфера – молодеж. На нашім посліднім конгресі в Празі ем вышов з пропозицій регулярного меджінародного форуму русиньской молодежи, який бы ся odbyвав незалежно, або може ведно зо Світовым конгресом Русинів. Барз приємным несподіванём про нас было, же русиньска молодеж тоту задачу на себе взяла, в окремых країнах основала народностны молодежны організації, представителі яких завітали до Пряшова і стрітять ся завтра на першім Світовім форумі русиньской молодежи. Я од сердца вірю, **же тотя стріча молодых людей є єдным з найважнішых, кедь не найважнішым, успіхом в нашім русиньскім ділі за послідні два roky.**

Наша русиньска молодеж сама вирішила – як і в якій формі приправити свій меджінародный форум. Іншыма словами, они робили незалежно од Світового конгресу. І так то має быти. Але треба додати, же не робили в ізоляції. Радили ся з дакотрыма членами Світового конгресу, тісно сполупрацовали з Габрієлом Гаттінгером, который пришов з мудров ідеєв меджінародного русиньского молодежного літнёго табора, яка ся по першыраз реалізувала минулого літа в Комлощі в Мадярську.

Довольте мі ту высловити як раду, не диктат, дакілько пропозицій на проекты про наших молодшых колегів. Мы знаме, яке важне было про Русинів записати ся

Русинами почас списованя людей в 2001 році на Словеньску. Самособов, у будучности будуть далшы списованя нелем на Словеньску, але і в інших країнах, де жыють Русины. Тыж знаме, наприклад, же кількість школ з русиньскым языком навчаня може і мусить наростати у Польску, на Словеньску і в Мадярську, але поміч од штату може быти реална лем тогды, кедь родичі будуть хотіти свої діти давати на русиньскій язык. **Може молодежны організації в каждім штаті можуть взяти Малу заселінь Карпатьской Русі і вирішити систематично навщівити każde село почас наступных дакількох років з цілём поінформувати їх жытелів о русиньскім руху, русиньскых організаціях, русиньскій пресі, книжках, культурній роботі і што найважніше – заохотити людей, жебы ся дожадовали школ з русиньскым языком навчаня, жебы ся записовали Русинами почас списованя людей в офіціальных документах.** Жебы ся вернути к темі бізнесу, додам, же продаваня книжок в русиньскім языку, новинок і часописів главно меджі молодыма людьми поможе видавательствам стати ся зісковыма.

Наконець наша молодеж на першім Світовім форумі може захоче запам'ятати собі слідуюче. Попри віковім ограничіню до 30 років, памятайте, же уж не сьте аж такыма молодыма. Іншыма словами, мусите ся позерати допереду і дозаду: допереду в змыслі нескоршой участи у Світовім конгресі Русинів і в окремых народностных русиньскых організаціях; дозаду в тім змыслі, же вы і лем вы можете поінформувати молодшых дітей: **10, 12 або 16-річных, же мають легітимне місто і можливість стати ся участниками русиньского молодежного руху, который вы в тім часі формуєте.**

Сумарізуючі, довольте мі просто припоманути, што є найважніше про Світовий конгрес Русинів і ёго участників: тото, же можеме цінити собі як старе, так і нове; іншыма словами, **захувати вшытко хосенне з минулости, але быти приправеныма к змінам, які забезпечать бівшы успіхы в будучности.** Зато вірю, же будете згодны з тым, же почас наступных дакількох років русиньскій рух мусить ся найвеце старати о бізнес, науку і молодеж.

Павел Роберт Магочі (всередіні) в розговорі зщ співакков Марієв Мачошкков і пріматором Пряшова Міланом Бенчом на вернісажи 1. Меджінародного біенале витварной творчости Русинів у Шаріській галерії у Пряшові.

Фотка: П. Грейтак

Пару фактів о Енді Варголови

- 1928:** Народився 6. августа в Піттсбургу як Andrew Warhola (дома бы ся звав Андрій Вархола). Родичи были Русинами зо села Микова, теперішнього Стропківського окресу на северовыході Словеньска. Нянько одышов до Піттсбургу в 1912 році, де робив у бані, мати пришла за ним пізніше.
- 1945 – 1949:** Штудує Pictorial Design на Carnegie Institut of Technology в Піттсбургу.
- 1949:** Одходить до Нью Ёрку. Робить принагодно як графік про часописы Vogue, Seventeen, The New Yorker.
- 1952:** В Hugo Gallery мав свою першу самостатну выставку, а то ілюстраці ку повіданям Trumana Capote.
- 1954:** За комерчну графіку дістав вызнаменаня америцького Інштитуу про графічне уменя.
- 1960:** Робить серіалы кресленых образків, першы рекламы фляшок Coca-Cola.
- 1962:** Сотворив першы образы долларовых банквок і бляшанок Campbells soups (Кампбелловых поливок).
- 1963:** Робить першый свій фільм. Варголів ательєр Factory є декорований стріберныма фоліями.
- 1968:** Є зранений по атентаті на нього, котрый зробила феміністка Валері Соланас у Factory (фабриці-ательєрі).
- 1971:** Зреалізоване перше выступліня з Варголовов театралнов гров Pork в Нью Ёрку в театрі La Mama.
- 1972:** Вертать ся ку вытварній творчости. Взникать множество Портретів Мао-Цетунга і іншы.
- 1985:** Робить камуфлажованы портреты, велику серію Последній вечері подля Леонарда да Вінчі.
- 1987:** Вмерать 22. фебруара по операції жовчника в Нью Ёрку.
- 1988:** Зорганізована аукція 10 000 обектів з маєтку Енді Варгола, на котрій было добыто 25 мільонів долларів.
- 1991:** Святочне отворіня Музею модерного уменя родини Варголовых, теперішнього Музею модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях.
- 1994:** Отворіня музею Енді Варгола в америцькім Піттсбургу.

Яна ОПОЛДУСОВА

Тужыв за славов і пінязьми

Єм комерчний умелець, все єм ним був, підкреслив зачатком 1987 рока в інтервю, о котрім бы ся му ани не приснило, же буде єго посліднім. Із операції жовчника мав страх і довго ю одкладавав, але нечекана смерть умельця по успішній операції 22. фебруара шоковала вшыткых. На вопрос, як бы характеризовав комерчного умельця, одповів Варгол у посліднім розговорі з Полом Тейлором: *“Каждый, хто докаже продати свое уменя”*. А то доказав духовный отець і краль поп-арту досправды доконало. Не вынятково поважовав за найвекше уменя – зарабляти пінязі. Барз добрі в дітинстві спознав, як смакує біднота.

Тихый хлопець із Піттсбургу “дістав як дарунок” свій талант од матери. О тім напоянули єй образы – часть великой ретроспективы Енді Варгола, котра в рамках європейского турне ся зачатком 2001 року заставила і в Словенській народній галерії в Братіславі. За сім тыжднів тоту выставку виділо 15 тисяч людей. *“Хочу быти суперстар”* (велика звізда), говорять, же тото твердив Енді уж як мала дітина і тужыв за славов писателя Трумена Капоте. Ілюстрації к єго повіданям представив на своїй першій самостатній выставці в нюёрьській Hugo Gallery в 1952 році. Ту ся стала друкарська хыба скорочінєм мена потомка русиньских емігрантів з выходословеньского села Микова, і так з первістного Варгола ся став Варгол під єдным із опубликованых рисунків. Кедь ся му выдаватель оправдовав і приобіцяв направити хыбу, Енді кывнув руков і одтогды ся уж інакше ани не підписовав.

Енді Варгол: Автопортрет, блайвас, 1942, на котрім ся іщі підписав як Andrew Warhola

“Кедь хочу быти успішным і знамым, мушу малёвати то, што мать успіх і є знаме”, позначив собі до денника Енді Варгол. Зачатком шістьдесятих років зачав малёвати то, што познали вшыткы Америчане – долларовы банквокы, фляшкы кокаколы і конзервы туніх поливок значкы Кемпбелл. А тыж красну Мерлін Монро, атрактивну Жаклін Кеннеді, знамых: Елвіса Преслі, Мао Це-тунга, Ліз Тейлор, Міка Джегера і далшы звізды, главно “шовбізнісу”.

Портретами славних собі зробив путь ку властній славі. Як добрый обходник не зіставав при єдинім оригіналі, але техніков ситёдрукования розмножовав свої образы, котры выдавав у серіях по веце як тристо фалатків. Умелець, котрый систематічно наставляв глядило конзумній сполочности, знаменито выужыв єй слабину. *“Спознав єм, же вшытко, што роблю, є звязыне зо смертєв”*, визнав ся Варгол пізніше, кедь захоплёвав на полотні електричне крісло, катастрофы, тварі гляданых злочінців, зброю...

Мав дашто над тридцять, кедь ся му выповнив сон о славі, котра в єго припаді тримала довше, як знамых ним высловленых пятнадцять минут, што Варгол обіцяв каждому обывателёви нашой планеты. В нюёрьскім штудію з прозаічных назвов Фабрика (Factory) ся стрічала умельцька богема і сполоченьска “сметанка”. Там ся попри забаві реалізовали вытварны, музичны і фільмовы проєкты. Як приклад може послужыти вісемгодиновый документарный фільм Спаня, котрый захоплёе тварь сплячого хлопа. Колекція фільмів, під котрыма є підписаний Енді Варгол, по 1990 році ся промітала на многих фестівалах і на Словеньску.

В Піттсбургу отворили Музей Енді Варгола аж у маю 1994 року. Музей модерного уменя родини Варголовых в Меджілабірцях в тім часі екзистовав уж третій рік. Дезолатный став бывшого дому культуры довго огрожовав експозицію, але штатна дотація про тот музей на опоравы не стачіла. А сон основателів музею о тім, як будуть выходословеньске місто навщівляти тисячі туристів, што тужать видіти оригіналы Енді Варгола, ся не сповнив. Про наших людей суть атрактивнішы “прогульки” в утробах супермаркетів а про чуждінців суть Меджілабірці на краю світа.

Последняя властна і перша властна

Дивна коштатація, але легко вам ю росшіфрую. Затля последня властна, персонална выставка прятшівського русиньского вытварного умельца Івана Нестора Шафранка, родака з підкарпатського села Турья Пасіка, была отворена 26. юна 2003 у ёго першій властній, приватній галерії на ул Главній ч. 44 у Пряшові. При тій нагоді дав ём маестрови пару вопросов.

• **Вы сьте, дасть ся повісти, новатором у вытварнім уменю на выході Словеньска, все сьте позерателів несподівали чимсь новым у вашій творчості, але і обще у вытварнім животі в тім краю, но і шырше. Зато ся вернимо дакус дозад: повіджете нам, котра была ваша перша самостатна выставка а котры про вас дашто веце значіли, были, так бы повідсти, выслідком вашого “нового програму”?**

– Першу свою выставку ём мав дость нескоро, бо я в 1957 році скінчив прязьку Академію вытварного уменя, вернув ём ся до Кошіць, бо отець там тогды учів, і такой ём хотів zorganizовати свою выставку. Але отець і ціла моя родина мі гварила, жебы ём іщі почекав, ліпше ся на ню приправив. Но не дасть ся ліпше приправити, бо все мате чутя, цілий творивый живот, же не сьте приправлены. Уж з часів високошкольських штудій ём похопив, а пізнішы roky творчості мі то подтвердили, же став ё безвыходный, все сьте якбы на зачатку, нич не мож завершыти. Также ём у 1964 році в Кошіцях, кедь зачінали такы вольнішы часы, приправив першу свою самостатну выставку а тоту ём потім переніс о рік пізніше до Братіславы. Там кедь выставку працівници Діела розоберали, та ся попросили, ці не можуть з нёй дашто послати до Прагы, де мала быти з нагоды 20-роча ослободжіня в Їздарні Празького граду велика выставка. Якраз там за образ Война, котрый властнить кошіцька галерія, ём дістав і честне узнання. А то був першы абстрактный образ, котрый был на выходнім Словеньску вытвореный, значіть в тім мам прімаат. Але прімаат мам і в далшых річах: першы раз ём выставив найдженный предмет як рейді-мейт, то была гарджава бляха, котру ём приклинцёвав на підложку; першыраз на выході Словеньска моёв заслугов был выставлений і обект як вытварне діло, так істо мам прімаат на выході у поужыткы вытварной технікы дрпілінг, то значіть ллята фарба, кедь на горизонталну плоху ём лляв фарбу і доповнёвав ём то з піском і так без штетця ём вытварив образы. В тім часі з абстрактнов творчостёв, окрем Чундерліка і далшых двох-трёх, і я ся снажыв презентувати, также і тота моя творчость і выставка мала належный одзвёв.

• **Як слідую вашу вытварну творчость, то в последніх роках ся веце**

занимае мальбов, але і обектами, што сьме мали можность видіти і на тій последній выставці. Але який перерод у вашій мальбі настав?

– Кедь ся писали рецензії на мої выставки, та все писали, же зась і зась дашто інше презентую, коли буде тому конець. Але час указав, же то неправда, же все ём робив то істе, то мож слідовати на моїх образах і на тій последній выставці. Мам там роботы і чисто реалістичны, але і експресіоністичнішы, штілово модернішы, але я, кедь дашто роблю, все ся вертам і ку тому, што ём перед тым уж робив. Все ё то моя “полога”, хоць все з іншыма выслідками, але все мі іде о ёдно – досягнути контакт з реалітов. То все прійде в процесі малёваня, в ході вытварной творчості, як зачінам, так не знам як то скінчіть, на зачатку мам лем певне чутя, але не ясну

Русинський вытварный умельце Іван Нестор Шафранко з Пряшова.

представу, она ся крісталізує, уточнює в процесі творчості. Потім аж прійдете на то, же дашто ся выдарило, або певный контакт ё з реалітов, або ся вам то не подарило. В последніх роках страшні довго роблю на своїх образах, то і видно на моїх теперь выставлёваных, ні а ні скінчіти роботу, на другый день прійду до ательєру, а такой ня нападе, што треба оправити, дотворити а так то все продовжує. Также дасть ся повісти, же ёден образ ся дасть малёвати roky! Все, кедь ся ня просять, чом так довго малую, што і видно на грубій верстві фарёв на моїх образах, одповідам, же мам таке чутя, же мусить ся вытворити певна матерія образу, матеріальность. Все припоминам, же знамый руський маляр Репін малёвав своїх Запорожців... десять років. Кедь мате допереду якусь концепцію продуману, та то з того нич не вийде, тот концепція мусить сама прійти в процесі творчості, бо інакше вытварник ся дістане до стагнації, до

сліпой улічкы. То ё тогды, кедь допереду знать, што хоче зробити, так то не мож, то мусить само прійти. Дасть ся повісти, же тот концептуална часть – має авос місце, мусить быти якась представа, але тота ся потім корігує при творчості.

• **Уж на высокій школі, кедь сьте нас учили предмет малёваня, сьме збагли, же сьте начітаный, же слідуете сучасны, модерни тренды вытварного уменя веце як остатні ваши колегове-учітелі, слідуете нелем чеськословеньске вытварне уменя, але і світове. І ту од вас сьме ся першыраз дізнали о “якімсь” Енді Варголови і поп-арті як вытварнім напрямі. Были сьте і ёдным із основателів Сплочности Енді Варгола в Меджілабірцях меджі нами, молодшыма, также, наісто Енді вам “дашто говорить”. Мав і вплив на вашу творчость?**

– Енді Варгол был ёднозначно великим вытварным умельцём, може, ціло ёден. Дагде ём читав, же кедь будуть даколи оцінёвати вытварный прояв, вытварне уменя, та, може, ціле двадцятэ стороча буде репрезентувати Енді Варгол. Самособов, до істой міры і на мене вплинув. Енді Варгол у тім ё великий, же він властно “торговый механізм”, тіпичный про капіталізм, переніс до образу, сам говорив, же хоче вылагодити клієнтові. Праві він указав негатівность той doby, нич не закрывав, але то выразив у образах. В тім ё новий, він вніс новий погляд до вытварного уменя, неподобный тым попереднім, властно, одзеркалив сучасну реаліту. Тяжко говорити, котрый вытварный умельце ё добрый або найліпший, такой ё тот, што одзеркалив свою dobu а то ё праві припад Енді Варгола. Чім на ня вплинув Варгол? То істов градаціёв, то значіть, же тот самый мотів ся в творчості обявить веце раз, а то ё композиційный знак. Він тьж обернув мою увагу на то, або подтвердив певну мою гіпотезу, же кедь ся вшыткы дачім займають, треба робити opak того. А то Енді Варгол робив, вшыткы робили дашто, але він приніс цілком новий, інший погляд. Также до певной міры му “завиджу” тот ёго напад.

• **А наконець вопрос: як сьте дошли од своёй першой властной выставки в 1964 році до своёй властной галерії в 2003 році, як vznikла думка створити приватну галерію?**

– Думка ту была скорше, але то ся зреалізовало аж теперь, кедь моя приватна галерія ё реалностёв. Была отворена моёв выставков, але іщі треба много робити на ей реконструкції. Но був бы-м рад, кебы ся заховала, жебы не заникла. З тов галеріёв і ей реконструкціёв суть немалы проблемы, треба і даких працівників-помічників, бо дотеперь лем зо женов коло нёй робиме, што

треба, главно варташів. Зато в сучасности галерія є отворена лем три дні в тыждню: у вівторок, четверь і пятницю по три години. Самособов, же то в будучности хочеме росшырити. Хочу, абы галерія в будучности служыла шыршому округу людей, но вшытко ся выкрісталізує часом. Думам на таку варіанту, же в єдній містности буде стала експозиція моїх образів, далшы будуть служыти іншым вытварникам. Або, же буду в тій галерії періодічно час од часу выставляти свої найновшы роботы а в іншы тыждні і місяці будуть ту выставкы далшых вытварників. Галерія так ці так мусить ся отворити і про остатніх, бо інакше бы не мала змысел. Днесь є торговый механізм,

знам, же нич з тов галерієв не зароблю, але мала бы поккрыти ходем наклады на то, што єм там дав, як і жебы ся платила зо заробку енергія, упрятованя і вартованя выставленых вытварных робот почас годин, кедь буде галерія отворена про людей.

• **Чув єм од одборного працівника Музею модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях Михала Бицка, же в скорій будучности бы ту могла быти мала выставка з пожыченых ним артефактів і вытварных робот славного Русина – Енді Варгола, є то правда?**

– Говорив зо мнов о тім а я бы був дуже рад, была бы то про мене і нашу галерію велика честь мати таку експозицію. Дістав єм тыж понуку,

жебы в мой галерії была експозиція робот Васарелія, мадярського маляря, поп-артісты свого періоду. То бы была тыж про галерію велика честь, бо Васарелі був великым мылярём, але такы експозиції зреалізувати то уж тяжше діло. Добру пропозицію мали і працівници одбору культуры Містьского уряду в Пряшові, жебы в мой галерії могли быти “дружобны” выставкы, то значить выставкы вытварників з тых міст, з котрыма місто Пряшів мать дружобны контакты. Я тоту пропозицію привітав, думам собі, же бы то было добрі, кедь Пряшів реалізував такы выставкы.

• **А што бы сьте хотіли додати на конець нашого розговору?**

– О творчости бы сьме могли говорити і цілый день, суть многы інтересны темы у вытварнім уменю і вытварнім діяльстві, але єдно можу наісто повісти, же і так бы сьме нич не вирішыли в тій сфері. Але праві в тім є єдинечность, же тоты проблемы ся не дають вирішыти, бо кедь ся дали вирішыти, та бы то не была творчость. А она ся все розвивать: знаме што было у вытварнім уменю в минулости, што є днесь, але што буде в будучности – то ніхто не знать. Но єдинов правдов є, же вытварне уменя не зникне, ай кедь все ся говорить, же уж є конець, же уж нич нового не мож вытворити, наприклад, говорили, же модерне уменя скінчіло в двадцятых роках минулого стороча, наприклад таким Кандіньским?! Но і так єдно можу одповідно повісти, же во вытварнім уменю конець нігда не може быти! Покры живот екзістує, буде екзістувати і уменя. Уменя одражать реаліту а реаліта є все інша, такке в тім є неконечность процесу уменя.

Фоткы автора і І. Шафранка

Іван Шафранко: Стріча, олій, 2001 – єден із выставлєваных образів на ёго найновшій выставці у властній галерії у Пряшові.

о. Мілан ЯСИК

Александр Духновіч – теолог і релігійный діятель

На зачатку 19. стороча дошло в Угорську ку зміні штруктуры грекокатолицькой церькви. Пряшівський вікаріат повышыли на єпископство, котре ся стало незалежне од Мукачова. Досягло ся то декретом цісаря Франтішка І. в році 1815 зо згодов папы римского булов “Релата Семпер” в році 1818. Нове єпископство творило 194 парохій і ведно 150 000 віруючих в жупах Абов, Боршод, Гемер, Спіш, Шаріш і северный Земплін. Половина з тых парохій была русиньска, друга половина мадярська і словенська. В тім часі мало Пряшівске єпископство а так само і Мукачовска єпархія много визначных священників-родолюбів, як є Александр Павлович, Іван Сильвай, Евгений Фенцик, Юлій Ставровський-Попрадыв, Анатолій Кралицький і много далшых, котры засвятили свій живот службі Богу і своему народу. Найвизначніший з них є отець

Александр Духновіч, пряшівський канонік. Пописало ся о нім много як

Теолог, релігійный і культурно-освітный діятель, писатель і будитель русиньского народа – Александр Духновіч.

о народнім будителєви, педагогови і писателєви, но ёго релігійне діятельство як священника-теолога не была іщі цілково описана і оцінена. Посмотриме ся теперь в короткости на Духновічову дорогу ку священству, ёго священницький живот і релігійне діяня.

Александр Духновіч походив із грекокатолицькой священницькой родини. Ёго отець, Василь, був парохом в селі Тополя а нескорше у Стаціні. Мати, Марія Герберієва, была дівков священника Іоанна Герберія. 1. мая 1803 року був малый Александр похрещеный священником Михалом Пузом, парохом кленовским. Родичі честно ховали свого сына у хрістіанським дусі а уж у молодости заскїпили до ёго сердця любов ку Богу і своему народу. Молодый Александр много часу пережыв коло маминого брата Дімітрія Герберія, півцоучителя у Старині, і коло діда Іоанна Герберія,

пароха у Клокочіві. Руський професор Федор Арістов пише, же Духновіч був барз наданий а уж як шістьрочный читав у церькви на Службі Божій Апостол.

По основній школі го в році 1813 родичі послали на штудії до ужгородської гімназії. В році 1816 стратив свого любого нянька, котрый умер на тифус. З того часу суть нам знамы слова ёго діда, котрый малому Александрови повів: *“Не забывай на Бога, моль ся ку нёму і люб свій русиньский народ а хоць не будеш із того богатый, але будеш щастливый!”*

В році 1822 Духновіч докінчив гімназію в Ужгороді і так ся пригомосив за богослова Пряшівської епархії. Зато, же в тих часах богословской школы не было, мусив штудувати філософію два роки у Кошціях. Потім перешов до ужгородського семінаря, де в році 1827 докінчив богословскы штудії. В тім році був так само першым пряшівським єпископом, Грігорієм Тарковічом, высвяченый на священника. Священство прияв як неженатый. Зачала ся нелегка священницька дорога надхненного Божого служителя отця Александра, котра была наповно присвячена службі Богу і русиньскому народу. Як новосвященника го выменовали за епархіального архіваря до Пряшова, де повинив свої задачі чесно і одповідно. Быв священником праведным, веселым і добродушным. Із радостёв доказав шыткым помагати і не бояв ся критично повести до очей кождому, хто ганьбив ся за свою віру і за свій народ.

У єпископській канцеларії робив Духновіч під доглядом секретаря і епархіального нотаря Василя Поповіча, будучого мукачовского єпископа. Од єпископа Тарковіча не був адекватно оцінений за свое снажіння, зато в октобрі 1830 одышов із Пряшова до Ужгороду. Там три роки пережив у родині піджупана Штефана Петрова, де ся старав о ёго малого сына. В домі Петрова перебував до року 1833. В тім часі много навщівляв єпископску бібліотеку, де мав можность розвивати свое познания.

В 1833 році єпископ Тарковіч закликав назад Духновіча до Пряшівської епархії. В тім часі умер в Комлоші (теперь Хмелёва) священник Штефан Скородинський а на ёго місце був посланий Духновіч. По році го переложыли до Біловежы, де був священником штири роки, до 1. апріля 1838 року, коли го новый мукачовский єпископ, Василь Поповіч, позвав до Ужгороду. Ту зачав Духновіч свою нову службу як нотарь конзісторії. В Ужгороді зівстав аж до 1. януара 1844.

16. януара 1841 умер пряшівский єпископ Грігорій Тарковіч а ёго наступилом ся став Осиф Гаганець, высвяченый на єпископа 25. юна

1843. Єпископ Гаганець выменовав в юлі 1843 року Александра Духновіча за каноніка Пряшівської епархії. Прото мусив Духновіч перейти із Ужгороду до Пряшова, де зівстав аж до своєї смерти в році 1865. Як канонік заставляв многы функції а то од року 1846 був “канонікус кустос”, од року 1851 “канонікус кантор” а од року 1857 “канонікус лектор”.

Духновіч був вірным сыном своєї церькви а ёго великым снажінём было, жебы народ зівстав все побожный. Як священник ся старав піднимати нелем національне усвідомліня свого народа, але в першім ряді ёго духовность. В році 1851 выдав у Будапешті молитвенник ХЛІБ ДУШИ а в році 1854 МОЛИТВЕННИК ДЛЯ РУСЬКЫХ ДІТЕЙ. До того часу наш бідный русиньский народ не мав молитвенник. Тот молитвенник уж за жывота Духновіча вышов в штирех виданях і то як у наших епархіях (Пряшівській і Мукачовській), так і у Галичині. Нескорше був дакілько раз перевыданий. Дякуючі Духновічови, ся заповнила велика пропасть в нашім релігійнім жывоті.

В році 1851 в Будапешті а в році 1854 у Львові выдавать Духновіч ЛІТУРГІЧЕСКИЙ КАТЕХІЗІС. В історії Пряшівської і Мукачевской епархії є то перше літургічне діло, котре вышло друком. Літургіческий катехізис є документ літургічної практикы Пряшівської епархії половини 19. стороча. Є то учебник зоставлений у формі простых вопросов і одповідей. В одповідях автор описує обряды, їх теологічне значіння і духовно-містичный характер. На многых місцях споминать таксамо і на думкы восточных церьковных отців. Духновічів катехізис є визначный точнов формулацієв і ясным дідактичным штілом. Кедь у дакотрых обрядах была практика Пряшівского єпископства інакша од універзалной нормы візантської церькви, автор указує на тоты розділы і пояснює їх. Є то так наприклад із хоснованём одной просфоры на літургії, намісто пятёх, або у обряді благословліня громнічных свічок, котрый перебрать од латиньской церькви. Тото діло собі заслужить окремый інтерес.

До релігійных діл можеме загорнути і по латиньскы написану **збірку каноничного права**, яка вышла в друкарни Редлітза у Пряшові в 1847 році. Є призначена про практичны потреби священників, церьковных радців, нотарів, адвокатів а сповідників. Латиньский підтітул той книжки **“Модерніс темпорібус акомодедедуктум”** указує на то, же саме діло є наклонене ку модерному. Духновічова книга є присвячена шырокому кругу священників обидвох обрядів. Тото діло свідчить о необычайній одборній теологічної уровни Александра Духновіча.

Многы рукописы Духновіча были уложены у пряшівській єпископській бібліотеці а многы в Мукачовскім монастирю на Чернечій горі. В році 1859 він даровав часть своєї бібліотеки Краснобрідському монастирю.

Подля тверджіння многых історіків, Духновіч приправив розважания із назвов **“Сестественно-духовныя разсуждения”**, але діло зівстало у рукописі і по часі ся стратило. Так зівстали ай **“Особны розважания”**, котры нашов Анатолий Кралицький і описав їх у Листку із року 1892.

Александр Духновіч був членом Чіну святого Василя Великого. Подля василіянських правил із року 1857 то зачіть, же він був василіаном третёго ряду.

Многы Духновічовы релігійно-поучны статі можеме найти і у ёго **Місяцословах**, котры зачав выдавати в році 1851. Окрем того писав до Церьковной газеты і Церьковного вістника для Русинов Австрійской державы, які у Будапешті выдавав Іоанн Раковский.

Окрем лірично-патріотичных і сентимантально-ліричных віршів писав Духновіч ай релігійны віршы, як **Вічність, Сонце, Місяць, Надежда на Бога, Рассужденіє о Бозі Створителі, Пісьнь страсти Ісуса, Мысль о Бозі** і далшы. Ёго віршы выражають авторову віру в Господа Бога і ёго міцну надію на Божу поміч.

Потрібне є спомянати і Духновічів букварь із назвов **Книжиця читальная для начінаючіх**. Хоць то є педагогічна книжка, є писана в духу хрїстіаньской выховы о тім свідчать і авторовы слова: *“Як во церькви, так во школи справуйся по Божой волі. Где кажеться, там слухай а никога нерушай.”* В тім букварю ся находять і віршы **Гріх, Клятва, О справованії дітей в церькви**.

Александр Духновіч жыв прикладным священницьким жывотом. То, у што вірив, снажыв ся жыти і передавати другим. Старав ся, жебы цілый свій жывот наповнити службов Богу і своему народу. В послідніх днях прияв із рук єпископа Іоанна Гаганця святы тайны і так приготовлений на смерть спокійно умер 29. марца в році 1865 о 11. годині вночі.

Ціложывотне діло Александра Духновіча є справды пребогате. Ёго надхненность і одданость Господу Богу і службі своему народу є світлым прикладом нелем про днешніх церьковных служителей, але і про шыткых хрїстіанів.

К. А. ФРОЛОВ, сполупрацownik Інштiтуту штатiв СНГ (Москва)

В. М. РАЗГУЛОВ, главный редактор новинок “Карпатская Панорама” (Берегово)

Апостол Карпатской Руси

Підкарпатська Русь – історія і сучасність

(Закінчення з ч. 1 – 2/2003)

Последній выступив Алексій Кабалюк. Він славностно повів: “Де правду глядають, то місто святе, як церьков. Днесь ту стоять вірници і я як священник. Я в тім храмі присягам, же ем невинный і нич ем не робив протів отечества. Вшытко, што сьме робили, робили сьме в мені релігії, і зато в тім ділі последнє слово повість Христос”. Обвинены заплакали, дотулены тыма словами. Председа сенату нетерпеливо закричав на о. Алексія. Кабалюк продовжовав свою реч: “Якый бы не був трест, мы го приймеме. Кедь маме терпіти, будеме терпіти за святе діло. Я перешов три часты земной кулі, був ем в Америці, кедь ем ся дізнав о обвиненях, і скоро ем ся понагляв домів, тягла ня ту любов к отечеству. Кедь стадо ся трапить, місто пастыря меджі терплячіма. Там горі (він підняв руки к небесам), там знають, же мы ся рядиме лем релігійнов правдов, а не протіштатным діятельством...” (“Русский народный голос”, Ужгород, 29. декабря 1933 р.)

Суд ся тягав два місяці. 3. марта 1914 був выголошенный россудок – о. Алексій Кабалюк був одсуджений на 4 roky і 6 місяців і на покуту 100 корун по добу 6 місяців, о. Николай Сабов на 3 roky, остатні на од 2,5 rocka до 6 місяців. Такой як ся скінчів суд, царь-мученик Николай II. демонстративно подаровав Алексієви Кабалюкови золотый нагрудный хрест за ёго сповідне геройство а в православных церьквах в Руську ся одбыли з той нагоды молебени.

Почас процесу, в ночі, шандарі ся ввалили до села і поїмали Юліану Прокопову із сестрами, довго їх выслуховали, нутили їх одречи ся од православія. Полляли їх на морозі водов, вывели їх на улїцю на показію селянам, жебы ся тоты бояли. Ту їх вызлекли і довго їх били. І так їх до півпаса голых довго водили по селі, збытковали з них, надіючі ся, же тоты ся одречуть од православія. Лемже улїці были пусы а жытели негатівно ся однесли ку беспараву, і хоць помочі няк не могли. Уніатський священник Андрій Азарій, котрый закликав поліцію, наказав привести к собі Юліану. Він зась пересвідчовав, жебы ся одрекла од “московской віры”, же буде мати з того выгоды: “Жаль мі тя, же есь ся така молода одсудила на муку”. Юліана зістала незломна а выслухы ся продовжыли іщі три місяці, але ани она, ани ніхто із сестер ся не одрекли од православія.

На зачатку 1914 року з Руська до Ізы вернули ся еромонахы о. Амфілохій (Василь Кемень), о. Матфей (Василь Вакаров) і о. Серафін (потім був забитый у войні). Іх такой заперли і одвезли до Хуста. Першых двох выпустили і дали до домашнєго арешту, а о. Серафіна послали до армады. Кедь ся

зачала перша світова война, був запертый о. Амфілохій і 40 селян. Дістав 4 roky арешту. Юліану із сестрами тыж заперли до Хуста. Перед вступом до міста руськой армады арештаны выпустили сестры. Кедь

Ахіархімандріта Алексій (Кабалюк).

руськы одступили, сестры зістали вірны православній вірі, молили ся вночі. Они ходили за отцём Амфілохієм до кошїцькой вязніці. В 1917 році сестры зась дістали уже строгішый домашній трест. Они ся мусили гласити трираз до дня шандарям, де їх выслуховали і мучили. В 1918 році Юліану збили до полосмерти. Ціле ей тіло было покрыте ранами, мала розбиту голову, зломений ніс. Вшыткы тоты выслухы были заміряны на то, абы ся одрекла од православія і од монаського жывота. Она ся не одрекла. Закрвавлену ей шандарі однесли до пивніці і засыпали піском. Коло пивніці поставили служніцю, абы ся ніхто ку Юліані не дістав. На четвертый день Юліана ся пробрала. Шандарі не чекали, же буде жыти, однесли ей ку отцєві і закликали доктора. Она але не хотіла докторьску поміч і была сцілена чудом Божым.

Кедь в Угорьску перешла революція, православных Русинів охабили на покою. Отець Амфілохій продовжовав служыти в Ізі, потім поглядав іншых священників-ізянів. Православіє на Карпатській Русі продовжовало.

По роспаді Ракусько-Угорьска Підкарпатська Русь ся стала частєв Чеськословенська. Прокатолицька чеська влада дале боєвала з руськостєв і православієм в Карпатській Русі. Обчєкована Сен-Жерменським договором в 1918 році автономія Карпатской Русі не была дарована. Продовжовало ся насаджіня унії і “українізація” – культурна уніатська експанзія. Але і едно, і друге ся провалило. В 1938 році 83% карпатських Русинів заголосовало в референді за

русський язык. Молодой чеськословенський штат не мав міцный репресівный апарат і не міг придусити возроджіня православія. Юліанасповідніця была в 1924 році пострижена за монашку з меном Параскева і стала ся ігуменков женьского монастыря Мармарош. Похована она у св. Никольскім монастырю в Мукачові.

Кедь ся вернув з арешту о. Алексій (Кабалюк), до кінця жывота зістав в заснованім ним св. Никольскім монастырю села Іза, поставенім коло церькви, в котрім служыв отець Іван Раковський. І продовжыв свою місіонарську роботу. Уж в 1920 році в Мармаросьскім окрузі в селах Іза, Быстрый, Горинчеве, Уйбарове, Липча, Селище, Теремля, Кайлово ку православным перешли вшыткы жытели. В 1921 році отець Алексій отворять собор Карпаторуськой православной церькви. Ту ся зышло вєще як 400 людею із вшыткых православных сел краю. Делегаты прияли Устав і офіціалне названя “Карпаторусская Восточная Православная Церковь”. Іщі з часів Ракусько-Угорьска Підкарпатська Русь ся находила під юрисдикцієв Сербской церькви. З прічин перенаслідования православія в Руську, зьязд вирішыв зістаты під сербсков юрисдикцієв, а ку тому сербска церьков была найблизша ку руській православній церькви, ей тогдышне начальство – одхованці руськых духовных школ, в Сербску був центр руськой церьковной еміграції. Ей лидер митрополита Антоний (Храповицкий) серьєзно помагав карпатськым Русинам, на Пряшівщїну пришов славный архімандріта Віталій (Максименко), який був до революції начальником тіпографії Почаевской лавры. Він засновав монастырь св. Іова Почаевского на Пряшівщїні, пригolosив там старців з Валаамского монастыря, зачав выдавати новинки “Православная Карпатская Русь”, акы ся стали офіціалным выданєм Русской заграничной церькви “Православная Русь”. Підкарпатський Русі тыж помагала вызнамна Бітольска духовна семінарія в Сербії, такы ей славны представители, як Іван Максимовіч, преподобный Юстин Поповіч, який даякый час служыв на Пряшівщїні. Підкарпатська Русь прияла ку собі коло 11 тїсяч руськых білых емігрантів, меджі котрыма був отець Василій Пронін, який ся став старцєм-схіархімандрітом і написав унікатну роботу з історії карпаторусиньского православія (умер в 1996 р.).

Треба повісти, же возроджіня православія в Карпатах зазнало іщі єдну скушку – спробу росколу. Константинопольський патріарха – обновитель і екуменіста Мелетій (Метаксакіс), “знамый” як підпорователь советьскых обновителей і крутым перенаслідованєм валаамских монахів, акы ся тримали старого штілу і не узнавали новоты, а на протівагу сербской церькви назначив на Карпатську Русь єпископа

Саватія (Врабеца). То ся робило при підтримці чеськословенської влади. І зась отець Алексій Кабалюк стоїть на стражи церковных канонів. Карпаторуську церьков ся подарило обгаїти перед претензіями Конштантінополя, але конечно тот проблем був вирішений аж в 1946 році, кедь отець Алексій став на чело руху за присоединня обидвох юрисдикцій к Руській православної церькви, котре ся скінчило успішно, і так не дішло ку розділіну.

Схіархімандрита Алексій (Кабалюк)

Мгр. Марек ГАЙ

Калинівський табор пише уж свою десятирічну історію

Вакації суть у перед кінцём а многы молоды школярі і студенти, котры мають перед собов іщі пару тыжднів вольного часу, рішають як ёго што найліпше выповнити а самособов ся ай добрі забавити. Теперь вам укажем, як свій вольный час рішыли пережити молоды школярі, студенти і скавты в Літнім християнським таборі у Калинові коло Меджілаборець.

Мож повісти, же ся стало уж традиційов організувати тот табор, котрый пише уж свою десятирічну історію. Ёго головный організатор, отець Франтішек Крайняк, грекокатолицький парох із Меджілаборець, знова рішає, ведно із своїма помічниками-студентами, пустити ся до реалізації того про молодеж барз интересного діла.

Каждорічно ся у калинівським таборі сходять русиньська грекокатолицька молодеж, мож повісти, із вшыткых сторон северовыходного Словенська, переважно із тых територій, міст і сел, де ся в церьквах у богослужіннях активно презентує русиньська пасторачна практика. Того року у тім таборі взяли участь молоды із Меджілаборець, Чірча, Высланки, Снины і інших сел Строківського, Свідницького, Гуменського і Старолубовнянського окресів. Дакотры до того табора приходять каждорічно уж дакілько років по собі а

быв пересвідченым прихыленцём ідеї національного единства карпатських Русинів з руським народом і приєдиння Підкарпатської Руси к Руську.

4. декабря 1947 року архімандрита Алексій (Кабалюк) одышов к Господови.

В літі в 1999 року были сохранены мощі отца Алексія (Кабалюка). Практично дякуючі прикрывці ся захранило тіло і мантия, стіли лем стопы і кости рук. З могылы была выбрана, положена там при погробі,

ікона Іверської Божой Матери, котру отець Алексій привіз з Афона. На ній, яка лежала у веце як влажній землі ведно із святима мощами духовного отца Підкарпатської Руси, скоро не выблідли фарбы.

Хоче ся вірити, же будуча канонізація ся стане зачатком процесу прославління карпатських святых, а св. Никольський монастырь в Ізі ся стане русиньсков Лавров.

то прото, бо, як самы говорят, дасть ся ту пережити барз интересный і забавный тыждень, де не хыбує молитва а самособов і скавтьска дісципліна, котру мусить каждый зодповідно дотримувати. Же то має великий выznam, доказують і скусености із минулых років.

Тогорічний табор мав два турнусы. Ведно на нім было участных коло 80 дітей. Першый турнус ся одбыв в днях 6. – 12. юла і на нім брали участь школярі од четвертой по сему класу. У програмі про них все переважують интересны gry, котры ся за шумной хвілі реалізують на луці, або у лісі, но за планой у сполоченьскім стані, котрый домашні сленгово называють “меш”. Каждый ся тішыть на gry як стоповачка, свічкова, ланованя, філіпівка, арашідовка, етаповка а так само ся не забывать і на скавтьскый лов бобриків, котры становлюють скавтьску здатность каждого участного. Є то велика честь, кедь ся хтось може похвалити, наприклад бобриком голоду, бо жебы го ловити, мусить ся на 24 годин зречи їдла. Не є то так легко, як ся на першый погляд здасть. Лем тот, хто собі то выкушав, бы знав повісти.

Другый турнус ся одбывав в днях 13. – 19. юла. Быв веджений кус інтелектуалніше, бо на нім ся сходять уж

кус старшы школярі а так само ай дакілько будучих студентів. Но сам програм ся в основі не одлишує од першого турнусу.

Треба припомянути, же каждый день ся в таборі памятають і на духовну сторону. Каждый день о. Крайняк у таборівій каплі одкончить Службу Божу, він, або дакотрый із участных богословців повість духовне слово і тов дорогов многы здобывають спокійне духовне чутя. Якраз у природі ся найліпше дасть порозуміти Божым таємностям.

Великим богатством табора є таборова кроніка, до котрой ся все записує вшытко, што ся за будькотрый день одбуде. Евідують ся у ній таборовы службы, записують выслідки гер і курто ся пописує каждый пережитый день у таборі. Кроніку має на старости все еден із аниматорів.

Як сьме уж спомянули, отцёви Крайнякови через цілий час табора при організованю гер і програму помагують студенти-аниматоры. Того року ся їх зышло тринацять. Головый аниматор і заступця о. Крайняка Адриан Костільник має у таборі головне слово тогды, кедь мусить вождь одыйти. Мають дакілько задач, котры мусять каждый день выповнєвати. Окрем організованя гер ся мусять постарати о таборову кухню, огонь і о дісципліну дітей. Старають ся о реалізацію і остатніх таборовых служб, як ночной варты, службы у кухні і остатніх, у котрых помагують молодшым. Не треба забыти і на велику жертву вшыткых тых, котры помагали із варінём обідів про діточкы. Ёднать ся в першій ряді о манжелку отца Крайняка, о пані Веру Крайнякову, котра ведно із пані Василёвов і Вацёвов каждый день рыхтовали про діточкы смачны обіды і вечері.

Великим проблемом тогорічного табора была головно на першій турнусі плана хвіля. Скоро все была зима а пару днів ай падав додж. Але справным скавтам і наперек тому не одходила добра налада а як они говорили – вонка не падать, але лем “пташата плювають”.

Мож конштатовати, же Літній християнський табор в Калинові є интереснов акційов повнов познання, забавы і розумного переживаня вольного часу. Прото ведно пожелаєме організаторам того заслужного діла много елану до організованя далшых річників. Віримо, же каждый із участных одышов домів із добрым почутком і многыма запытками і же ся до Калинова вернуть зась о рік.

З Літнёго християнського табора в Калинові коло Меджілаборець. Часть участників із першого турнусу, конкретно на таборівій сямі, котрый ся одбывав все такой по обіді і там ся розділєвали службы і задачі на слідуочій день.

Фотка: П. Крайняк, мол.

Мгр. Марек ГАЙ

Чірчанський табор – Василиада

Кедь ідете автом із Плавча до Руської Волі, не можете минути на правій стороні коло коляй одбожку до села Чірч. Є то красне русинське грекокатолицьке село під Мінчолом, через котре перетікає маленька річка Чірчанка. Село є знамым маріанським путницьким містом, бо на недалекій маріанській горі ся кождорічно на свято Успіня Пречистої Діви Марії одбыває епархіальний одпуст, на котрый приходить все много віручюч із близкой і далекої околиці, жебы дати честь Матері Божій.

Кедь ся зачінало літо, містный парох отець Маркіан Маріан Грешко, ЧСВВ, подобно як по минулы роки, вирішив zorganizувати християнський табор про містну молодеж під назвов Василиада. Самособов, великий интерес на себе не зохабив довго чекати. Молодым школярям ся так понукла можность як интересно і хосенно пережити пару днів через вакації.

Того року ся про великий интерес і цісло участных одбыли аж два турнусы того табора. Першы ся одбыв у другый юловый тыждень, із початком од понеділка, 7. юла, і тримав аж до пятніці, 11. юла. На нім брали участь переважно школярі другого ступня основної школы, доведна 27 участных. Другый турнус мав 33 участників – молодшых школярів із першого ступня основної школы. Зачав ся в третій юловый тыждень і тримав в днях 14. – 18. юла. Отцёви Грешкови при

Із чірчанського табора Василиада, конкретно: погляд на передаваня членських легітимацій Сполку русиньской молодежи Словеньска. В центрі о. Маріан Грешко, ЧСВВ. Фотка: П. Крайняк, мол.

організовано табора помагав Янко Урда, котрый є штудетом Греко-католицькой богословской факулты у Пряшові. Містом одбываня табора было традичне – лука за парохіальным домом. Не треба забывати і на охотны чірчанськы жены, котры цілый тот час варили про діточкы обіды і вечері – пані Анна Кочова і пані Марія Гарчарикова.

Як повів сам о. Грешко, програм табора був через обидва турнусы заміряный главно духовно і шпортово. Рано ся вставало переважно о 7. годині, наслідувала гігієна і фрыштык, котрый собі выштыкы приготувлєвали самы. Потім ся выштыкы пересунули на маріанську гору, де о. Грешко кождый день одправляв Службу Божу, через котру собі діточкы самы канторили. Не забывало ся так само і на читаня Апостолів і Євангелій по русиньскы, так як бы то всягды по наших храмах мало быти. По літургії наслідувала все курта прогулька, або тура, подля того, яка была хвіля. На то був обід, по котрім слідовала менша павза. Пообіді ся іщі ведно одкочувала вечурня, по котрій наслідовав шпортовый програм повный гер і різных активіт, котры помагали будувати добры одношіня меджі участныма. По такім богатім кождоденнім програми все добрі впала і смачна вечеря із кухні вышше спомянутых кухарок. Часть дня, на котру ся выштыкы діточкы через цілый день найвєце тішыли, був кождоденный таборак, через котрый ся співало, бісідовало і добрі забавляло, но часто аж так, же ся многым не хотіло іти спати скорше як о півночі. Барз интереснов про выштыкы была і ночна варта, котра тримала кожду ніч аж до самого рана, погы ся кождый не вымінив.

Як видно, програм був справды интересный а богатый. Великым тогорічным проблемом была главно на першім турнусі плана хвіля, через котру не був про діточкы проблем приготувити собі іншы програм. Все была і наперек тому добра налада і забава.

В часі кедь редакторы наших новинок навщівили тот табор, перебігав першы турнус. Миле привітаня і великий интерес о інформації о Русинах нас потішыли. Многы із молодых Чірчанів суть так само і членами Сполку русиньской молодежи Словеньска, прото то было про них велике свято, кедь од председа СРМС, Марєка Гає, выштыкы особно дістали превказ члена СРМС, котрый сполок недавно выдав. Група чірчанських молодых Русинів є другов найвєкшых на Словеньску, котра є колективно регістрована у СРМС.

Наконець мож сконштатовати, же хосенне діло, котре о. Грешко ведно із своїма помічниками у Чірчу зробив у подобі про молодеж интересного табора, бы было добрі організувати кождорічно і надале, а то главні прото, же робота із русиньсков молодежи є барз потрібна як на полю духовнім, так і на полю зміцнєвая народностного самосвідомліня.

- На першій сторонці обалкы: Славный умелець Енді Варгол, котрый мать русинське коріня і був бы ся 6. августа 2003 дожив 75 років, перед своїм автопортретом з молодшых років.
- На другій сторонці обалкы: (зверьху) На знак великой вдячности участници 7. Світового конгресу Русинів у Пряшові 5. юна 2003 положили вінці ку Памятнику Александра Духновича з нагоды ёго 200-роча. Впереді справа: тогдышній председа Світовой рады Русинів Александер Зозуляк і член выконного выбору Русиньской оброды на Словеньску ЮДр. Петро Крайняк. Долов: Семе світове конгресове засіданя зачало 7. юна 2003 гімнічныма співами Русинів у інтерпретації старославянського хору при Катедралнім храмі св. Іоанна Хрестителя в Пряшові.
Фоткы: П. Крайняк, мол. і П. Грейтак
- На третій сторонці обалкы: (зверьху) Допроводнов акцієв 7. СКР у Театрі А. Духновича 5. юна 2003 была святочна академія ку 200-річу нашого будителя А. Духновича, на котрій був похрещеный і компактный диск Гімнічны співы Русинів, котрый шампаньскым покропили "хрестна мати" Мгр. Ева Арваєва, ведуча одбору культуры Пряшівского ВУЦ, і "хрестный нянько" Михал Сура, спонзор выданя (всередині) за асистенції Віктора Крушка. Долов: 8. юна 2003 на честь 7. Світового конгресу Русинів ся одправляла і святочна Свята літургія по церьковнославянськы а проповідь, як і читаня Євангелій і Апостолів – по русиньскы новым епископским вікарём Петром Павлом Гальком, ЧСВВ, у Катедралнім храмі св. Іоанна Хрестителя в Пряшові. (Меджі іншым спомянута церьковна книга написана по русиньскы ся в тім храмі читала в тім языку першыраз!)
Фоткы: П. Грейтак і П. Крайняк, мол.
- На четвертій сторонці: Нагробна табла, яка святочно была одгалена на гробі в кріпті Катедрального храму св. І. Хрестителя в Пряшові 8. юна 2003 а тот святочный акт провадив і панахіду ту одлужыв вікарь про Русинів – Петро Павло Галько, ЧСВВ.
Фотка: А. З.

КУЛЬТУРНО-ХРИСТІАНЬСКИЙ ЧАСОПИС выдавать **РУСИНЬСКА ОБРОДА** за помочи Міністерства кул. СР. Выходить кожды два місяці. Купити го мож і передплатити в редакції на адресі: **RUSIN, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR**. Телефон: **051/772 56 29**, факс: **773 32 01**. Передплатне на рік 100 корун, до сусідніх шт.: 300 корун, до ост. штатів: 16 доларів, 1. класов – 26 доларів. Шефредактор: **Александер ЗОЗУЛЯК**, заступкыня шефредактора: **Анна ПІШКОВА**, редакторка: **Марія МАЛЬЦОВСКА**. Друкує Датапресс у Пряшові. Регістрачне цісло: **МК SR 418/91. МІЇ 49 589**. Адреса часопису на интернеті: <http://rusyn.presov.sk>; E-mail: rusyn@nextra.sk. Выдане у августі 2003 р.

**НАРОДНЫЙ БУДИТЕЛЬ
РУСИНІВ**

**О. АЛЕКСАНДЕР
ДУХНОВІЧ**

*** 24. 4. 1803 - † 30. 3. 1865**

**„Я РУСИН БЫЛ,
ЕСМЬ, И БУДУ...”**

Founder :
Саргошко - Руська Ресурс Центр (USA)